

MinisterievanPropaganda.org

KOMMUNISTISCH HET MANIFEST

**VAN KARL MARX EN
FRIEDRICH ENGELS**

N.V. DE ARBEIDERSPERS - AMSTERDAM

HET KOMMUNISTISCH

MANIFEST

EN INLEIDINGEN VAN
MARX EN ENGELS
MET VOORREDE VAN
KARL KAUTSKY

BENEVENS DE GROND
STELLINGEN VAN HET
KOMMUNISME VAN
FRIEDRICH ENGELS

≡≡≡ VERTAALD DOOR
F. VAN DER GOES

N.V. DE ARBEIDERSPERS // AMSTERDAM

VOORBERICHT

Deze vierde uitgave van het *Kommunistisch Manifest* in Nederland is ook de vierde vertaling.

Voor het eerst is het Manifest in 1892 overgebracht door Christiaan Cornelissen, den medewerker van Domela Nieuwenhuis in de laatste jaren van de oude socialistische beweging. De uitgever was B. Lieberts, een door de vervolgingen krachtens de Socialistenwet verdreven Duitscher. De partijleiding, die deze vertaling had bezorgd, stond reeds op het punt het politieke doel los te laten door de schrijvers van het Manifest met de verovering van de staatsmacht gesteld.

De tweede vertaling werd door Herman Gorter geleverd en door den brochurenhandel der S.D.A.P. in 1906 uitgegeven; na de oprichting van de S.D.P. kwam de beschikking over de nog aanwezige exemplaren aan die Partij.

In het jaar 1917 gaf onze Partijboekhandel, intusschen tot de vennootschap *Ontwikkeling* uitgebreid, haar tweede editie van het Manifest, door p.g. P. Bol opnieuw overgezet. Toen eenigen tijd geleden deze op laag ongeveer was uitverkocht, deed de vraag zich voor hoe in de steeds aanhoudende behoefte zou moeten worden voorzien: door een herdruk van de bestaande of door het bezorgen van een nieuwe vertaling.

Dat tot dit laatste besloten werd, wil enkel zeggen, dat aan een andere manier de voorkeur is gegeven. Immers heeft Bol minder een vertaling dan een vertolking geleverd, zijn eigen woordenkeus en zinsbouw (zooals hij in het voorbericht doet opmerken) in de plaats stellende van het oorspronkelijke. Bol was van oordeel, dat de lektuur van het *Kommunistisch Manifest*

fest voor den tegenwoordigen gewonen lezer door de met den tekst genomen vrijheid zou winnen. Zelfs heeft hij getracht zijn doel te bevorderen door het kiezen van eenige populaire of zelfs familjare uitdrukkingen, in wetenschappelijke propaganda-geschriften of zelfs in het algemeen in de schrijftaal anders niet gebruikelijk. Het gevolg van die methode moest zijn, dat met zijn overzetting tusschen de schrijvers van het oude, klassieke dokument en het publiek, waarvoor de bewerking was bestemd, als het ware een derde persoon is getreden, die op zijn manier meedeelt, wat zij hebben bedoeld.

Met deze latere vertaling is van alle opzettelijke bemiddeling tusschen schrijvers en lezers afgezien. Iedere vertaling is tenslotte een bewerking volgens de opvattingen van een tusschenpersoon, een feit, dat de mogelijkheid insluit van misvattingen. Maar het zal toch wel een verschil kunnen maken als de vertaler, door willekeurige vrijheden te vermijden, zich tegen onwillekeurige tracht te verzekeren.

P.g. Bol verdedigde zijn methode met te zeggen, dat in de gewone „filologische” (taalkundige) overzetting het Kommunistisch Manifest zijn propagandistische kracht „onverbiddelijk kwijtraakt”. Uit deze bewering spreekt over de beteekenis van het stuk voor onzen tijd een beschouwing, welke de tegenwoordige vertaler niet kan onderschrijven.

Zeker, als het geschrift van 1847/'48 nog altijd bestemd ware om in de behoeften van de propaganda op gelijke wijze als toen te voorzien en tot eerste kennismaking met het socialisme te dienen, zou een vrije en gezellige overzetting in de taal of althans naar den trant van Bol, de meest bruikbare moeten heeten. Maar men kan toch waarlijk niet zeggen, dat uit praktisch-propagandistisch oogpunt het Kommunistisch

Manifest nog altijd dezelfde plaats inneemt als bij zijn verschijning.

De nieuwe socialistische richting, als één uit vele richtingen door Marx en Engels vertegenwoordigd, moest toen in een manifest aan de arbeiders getuigen van de beginselen en inzichten, die haar aanhangers wenschten te verbreiden. Op onmiddellijken bijval en zelfs op dadelijk begripen kon men buiten den kring van geestverwanten nauwelijks rekenen. Aan de toekomst moest worden overgelaten, wat het stuk zou uitwerken; wat geschreven stond, stond geschreven; noch met den inhoud, noch ook door den vorm hebben Marx en Engels iets geofferd aan de kans van het direkte sukses. En toen het zoover was gekomen, dat hun uiteenzetting tot de lektuur van een groot arbeiderspubliek behoorde, beschikten de socialistische partijen over andere korte geschriften voor de massa-propaganda en naar de eischen van tijd en land geschikt.

Steeds meer dus kon het oudere werkje dienst doen als een historisch dokument, dat, wel ver van tot een afgesloten tijdperk te behooren, de eerste uitdrukking bevatte van de denkbeelden, waarop de taktiek van de partijen nog steeds hoofdzakelijk bleef berusten. Het Kommunistisch Manifest is een stuk geworden, waarmee de socialistisch voelende arbeider niet zal beginnen, maar waartoe hij zal terugkeeren — terugkeeren om zich te sterken aan de met al haar kracht en oorspronkelijke frischheid wellende bron van revolutionair-socialistische wijsheid. Zonder aan de waardigheid van het Manifest te kort te doen, kan men daarom den tekst niet eenige bewerking doen ondergaan, die voor een later geslacht de gedaante onkenbaar maakt, waarin het grondleggende geschrift der moderne sociaaldemokratie tot ons is gekomen.

Van de internationale verbreiding van het Kommu-

nistisch Manifest geldt nog steeds wat Engels daarvan heeft gezegd in het voorbericht bij de laatste Deutsche uitgave door hem bezorgd. De in September 1925 afgesloten boekbeschrijving, opgenomen in het eerste deel van het *Marx-Engels Archiv* (tijdschrift van het Marx-Engels Instituut te Moskou) vermeldt niet minder dan tweeënvijftig nieuwe drukken in achttien talen, behalve de Russische, sedert Augustus 1914 verschenen. Men ziet, dat er nog lichtpunten zijn aan te wijzen in den staat van het Marxisme, door sommigen ook weer in dezen tijd ten dood opgeschreven.

Oct. 1929.

F.v.d.G.

Op advies van den vertaler hebben wij in dit boekje mede opgenomen de vertaling van een brochure van Friedrich Engels, getiteld „De grondstellingen van het kommunisme”.

DE UITGEEFSTER.

VOORREDE VAN KARL KAUTSKY BIJ DEN ZEVENDEN DUITSCHEN DRUK.

Bijna zestig jaar zijn sedert de samenstelling van het Kommunistisch Manifest verlopen, zestig jaar van een produktiewijze die meer dan eenige vorige als de voortdurende omwenteling van het oude, als een gestadig haasten en jagen naar het nieuwe werkt; zestig jaar van volkomen politieke en sociale revolutioneering niet slechts van Europa maar van den geheelen aardbol. Deze zes tientallen jaren konden ook aan het Kommunistisch Manifest niet spoorloos voorbijgaan. Hoe beter het zijn tijd begrepen en hoe meer het aan de toenmalige behoeften beantwoord had, des te meer moest het op menig punt verouderen en in zoover een historisch dokument worden dat getuigenis aflegt van zijn tijd, maar niet meer beslissend kan zijn voor het tegenwoordige.

Maar men bedenke dat dit enkel voor verscheidene punten geldt, alwaar de man der praktische politiek tot zijn tijdgenooten spreekt. Niets zou meer verkeerd zijn dan het geheele Kommunistisch Manifest tot een historisch dokument te verklaren. Het tegendeel is waar. De *grondstellingen*, die het ontwikkelt, de *methode* waarvan het ons een voorbeeld geeft, de *karakteriseering* van de tegenwoordige *produktiewijze* welke het in korte trekken bevat, gelden thans meer dan ooit. De geheele feitelijke ontwikkeling zoowel als het geheele theoretisch onderzoek sedert de vervaardiging van het Kommunistisch Manifest zijn enkel een ononderbroken reeks bevestigingen van zijn principes opvattingen. Meer dan ooit wordt thans de stelling algemeen erkend dat de geschiedenis van alle beschaafde samenleving tot dusver de geschiedenis van

klassenstrijd is, en nooit kwam duidelijker dan nu aan het licht dat de groote drijfkracht van onzen tijd de klassenstrijd is tuschen bourgeoisie en proletariaat.

Maar de proletariër en ook de bourgeois zijn tegenwoordig niet meer geheel dezelfden die zij voor zestig jaren waren. Hoe scherp en duidelijk het Manifest hen ook teekende, en ofschoon deze teekening zelfs heden nog de schitterendste en grondigste voorstelling van die beide klasen in een zoo beperkt kader vormt, zoo gaat zij toch hier en daar niet meer op.

Ten tijde toen het Kommunistisch Manifest verscheen, was nog het meest in 't oog vallend kenmerk van den proletariër zijn terugstelling, het dalen van zijn loon, de verlenging van zijn arbeidstijd, zijn lichamelijk en dikwijls ook zedelijk en verstandelijk verval, kortom: zijn ellende. Van de drie groote groepen die de massa van het volk vormden: boeren, kleine burgers en loonarbeiders, stonden de laatsten in ieder opzicht het laagste. Arm, gedrukt, hulpeloos, in getal en economische beteekenis (behalve in Engeland) bij de twee andere klassen achteraan komend, waren zij voor de meeste onpartijdige toeschouwers slechts een voorwerp van medelijden. Het vereischte de geheele economische en historische wetenschap en de geheele denkkraft van een Marx en een Engels, om in den klassenstrijd van het proletariaat de sterkste drijfkracht in de maatschappelijke ontwikkeling der komende jaren te ontdekken. Toen immers beschouwden nog de opvolgers der groote utopisten het proletariaat als een hulpeloze menigte, die slechts door de hogere klassen kon worden bijgestaan, terwijl de revolutionairen alles verwachtten van het „volk”, d.i. in werkelijkheid van kleine burgers en boeren, slechts als wier aanhangsel de loonarbeider verscheen, die geestelijk, maatschap-

pelijk en dikwijls ook economisch van hen afhankelijk was.

Geheel anders doet thans het proletariaat zich voor. Wel staat het nog onder dezelfde neerdrukkende werkingen van het kapitaal als voor 60 jaar; wel tracht het kapitaal ook nu nog de loonen te verlagen, de werkuren te verlengen, den arbeider door de machine, den werkenden man door vrouw en kind te verdringen en het proletariaat op deze manier te degradeeren. Maar steeds machtiger groeit „ook het verzet der steeds aanzwellende en door de inrichting van het kapitalistische produktieproces zelf geschoolde, vereenigde en georganiseerde arbeidersklasse”. (Marx in *Het Kapitaal*.) Steeds sterker doet de weerstand van het proletariaat zich gevoelen, de eene van zijn lagen na de andere weet den verderfelijken werkingen van het kapitalisme te boven te komen.

Geheel anders is het gesteld met kleine burgerij en kleinen boerenstand. Terwijl sedert tientallen van jaren grootere massa's proletariërs hun arbeidstijd steeds meer verkorten en hun loon doen stijgen, blijft de arbeidstijd van de handwerkers en kleine boeren voortdurend even lang, tot aan de grenzen van het lichamelijke mogelijke uitgestrekt, waarbij tevens hun werk zwaarder wordt. En altijd dichter nadert de levenswijze van handwerkers, kleinhandelaars en kleine boeren het bestaansminimum. Aan den anderen kant, terwijl in de grootindustrie de arbeidersklasse voor den vrouwen- en kinderarbeid steeds sterkere beperking en bescherming weet te verkrijgen, worden handwerkers en kleine boeren verplicht tot de ergste uitbuiting van hun eigen of vreemde vrouwen.

Samen met deze economische verandering gaat een geestelijke en een politieke. De kleine burger overtrof voor honderd jaar nog ver alle andere klassen der

eigenlijke volksmassa aan verstand, zelfvertrouwen, moed. Tegenwoordig is hij het model van bekrompenheid, onderdanigheid en lafheid geworden, terwijl bij het proletariaat die deugden rijkelijk opbloeien. Voor honderd jaar en zelfs voor vijftig jaar vormde ook nog het kleinburgerdom de kern van de democratische oppositie, van het burgerlijke radikalisme, dat kasteelen, tronen en altaren den oorlog verklaarde en vrede aan de hutten. Heden is het kleinburgerdom de kernstroep van de reactie geworden, de wachters van kasteelen, altaren en tronen van welke het redding uit de ellende hoopt waarin de economische ontwikkeling het heeft doen vallen.

En desgelijks is het met den boerenstand gegaan.

In de volksmassa der kapitalistisch ontwikkelde landen (dat geldt dus niet voor Rusland) bestaat nog slechts één klasse die met alle kracht voor den maatschappelijken vooruitgang opkomt: het proletariaat.

Maar gelukkig voor de maatschappelijke ontwikkeling zijn al deze veranderingen ook begeleid door een volledige verschuiving van de machtsverhoudingen. Toen het Kommunistisch Manifest werd geschreven, woonde nog de groote meerderheid der bevolking (in Frankrijk en Duitschland 70 tot 80 %) op het platteland. En in de steden was het kleinburgerdom de talrijkste groep. Thans heeft in alle industrieel ontwikkelde staten van Europa de stedelijke bevolking de overhand en in de steden het proletariaat. Nog meer dan zijn aandeel in het bevolkingscijfer is echter zijn economische beteekenis gestegen. Voor honderd jaar diende nog het kapitalisme voornamelijk de weelde, vooral op het vasteland van Europa: de produktie van zijden stoffen, tapijten, porcelein, papier enz. Nog voor zestig jaar berustte het economische leven hoofdzakelijk op het handwerk en het boerenbedrijf. Tegenwoor

dig hangt de economische beteekenis en de rijkdom in de eerste plaats van de kapitalistische groot-industrie af, die niet meer de weelde maar het massa-verbruik dient en eerste levensbehoeften produceert. Een moderne staat kan zonder boeren en handwerkers rondkomen, wat Engeland bewijst. Hij kan echter niet rondkomen zonder grootindustrie en de daarbij behorende verkeersmiddelen. Met de grootindustrie en de middelen van het massa-vervoer groeit ook het proletariaat. Het wordt reeds enkel naar getal de sterkste volksklasse. In het fabriekswezen van Duitschland waren reeds in 1895 drie kwart der personen die een beroep uitoefenen loonarbeiders — 75 %, in 1882 slechts 66 % of twee derden.

Van hen hangt heden het geheele economische leven des lands af, en in hun rijen groeit zooals wij zagen het aantal dergenen wier levens- en arbeidsvoorwaarden die van de kleine handwerkers, neringdoenden en boeren te boven gaan.

De toestand van vele groepen der bezitslooze arbeider overtreft nu die van breede kringen van bezittende, d.w.z. in het bezit van hun arbeidsmiddelen verkeerende werklieden. Men kan daarom thans niet meer met het Kommunistisch Manifest zeggen: de arbeider wordt een pauper, hij daalt steeds lager onder het peil van zijn eigen klasse.

Zoo staat het proletariaat er geheel anders bij dan voor zestig jaar. Maar wel moeten de dingen zich in het brein zeer zonderling afspiegelen als men meent op te merken dat tengevolge van deze veranderingen de tegenstelling van het proletariaat tot het kapitaal verzwakt is. Integendeel.

Stellig staan het proletariaat over 't algemeen meer gaven der beschaving ten dienste dan in vroegere eeuwen of zelfs voor tientallen van jaren. De ontzag-

gelijke toeneming van de produktieve krachten welke het kapitalisme heeft ontboeid, is niet spoorloos aan het proletariaat voorbij gegaan. Aan den anderen kant kan men ook van een verbetering van den toestand bij vele proletarische groepen spreken, als men hem vergelijkt met den toestand van de *kleine burgers* en *boeren*. Maar de toestand van het proletariaat verachttert beslist en snel vergeleken bij dien van zijn uitbuiters, de kapitalistische klasse. De produktiviteit van den arbeid is onder de heerschappij van het kapitaal ontzaglijk toegenomen, de maatschappelijke rijkdom reusachtig gegroeid, maar wat het proletariaat daarvan meekrijgt is zeer luttel, vergeleken bij den overvloed dien zich de kapitalistenklasse toe-eigent. Vergeleken bij de levenswijze der kapitalistenklasse, en met de ophooping van het kapitaal, wordt de gesteldheid van het proletariaat slechter, zijn aandeel in de produkten van zijn arbeid neemt voortdurend af en de uitbuiting stijgt. En iederen vooruitgang dien hij ondanks alles verworven heeft, heeft het slechts in den strijd tegen het kapitaal kunen veroveren en kan het slechts door een voortdurenden strijd behouden. Zoo wordt niet alleen zijn vernedering maar ook zijn verhooging, worden niet enkel zijn nederlagen maar ook zijn overwinningen de bron van gestadige en toenemende verbittering tegen de vijandelijke klasse. De strijd neemt andere en hoogere vormen aan, uit op zich zelf staande daden van wilde wanhoop worden planmatige handelingen van groote organisaties — de tegenstellingen blijven en worden altijd scherper.

Maar evenals het proletariaat, is ook de industriele bourgeoisie in de laatste zestig jaar veranderd. Toen het Kommunistisch Manifest verscheen, had zij juist pas de laatste belemmering van haar heerschappij in Engeland, de graanrechten, opgeheven, en stond zij op

het vasteland van Europa nog voor de noodzakelijkheid van een revolutie om de politieke macht aan haar doel dienstbaar te maken.

Zij stond vijandelijk tegenover dezelfde machten die de groote volksmassa het openlijkst verdrukten — priesterdom, adel, koningschap, groote financiers — zij had nog groote politieke plannen, idealen die ook iets als ethisch idealisme om haar heen verspreidden. Nog geloofde zij dat de algemeene welvaart alleen belet werd door de feodale overblijfselen — na de opruiming waarvan een tijdvak van algemeen geluk zou aanbreeken.

De revolutie van 1848 bracht dan de teleurstelling en onthulde de moderne klassentegenstellingen. De economische ontwikkeling heeft hen vervolgens, gelijk wij zooeven zagen, steeds meer verdiept en daarmee de industriele bourgeoisie en haar aanhang uit het kamp der democratie in het kamp der reaktie gedrongen. Tot alleenheerschappij kon zij in Europa nergens komen. Zij trachtte voorheen de macht te veroveren met hulp van het kleinburgerdom en het proletariaat, zij poogt thans zich staande te houden met hulp van de machten tegen welke zij de democratie had opgeroepen. Er komt bij dat de industrie door middel van de maatschappij-op-aandeelen steeds meer wordt uitgeleverd aan de groote financiers, die van het begin af anti-demokratisch waren en de absolute staatsmacht begunstigden.

Het Kommunistisch Manifest kon nog verklaren:

In Duitschland strijdt de kommunistische partij, zoodra de bourgeoisie revolutionair optreedt, tezamen met de bourgeoisie tegen het onbeperkte koningschap, het adelijk grondbezit en de kleine burgerij.

Heden is nergens meer sprake van een revolutionaire bourgeoisie, afgezien misschien van Rusland.

Intusschen zijn niet alleen bourgeoisie en proletariaat in vele opzichten anders geaard dan ten tijde van het Kommunistisch Manifest, ook de loop der ontwikkeling was niet volkomen dezelfde als dien het Manifest had verwacht. Zeker, de grondleggende economische ontwikkeling heeft zich geheel bewogen langs de banen welke het zoo scherp herkende; wat het daarover zegt, is nog heden onberispelijk. Doch de politieke ontwikkeling verliep anders dan men toenmaals kon voorzien.

Marx en Engels waren zich bewust dat de arbeidersklasse van dien tijd, vooral in Duitschland, nog niet in staat was de politieke macht te veroveren en te behouden. Maar zij dachten dat de naderende burgerlijke revolutie, die zij het eerst in Duitschland verwachtten, een dergelijken loop zou nemen als de Engelsche revolutie in de 17e, de Fransche in de 18e Eeuw. Die revolutie, meenden zij, zou in haar begin een opstand van de revolutionaire bourgeoisie tegen absolutisme en feodalisme zijn, maar vervolgens zouden de proletarische elementen hun tegenstelling tot de bourgeoisie meer en meer erkennen en ontwikkelen, en zou de revolutie den invloed van het proletariaat steeds vergrooten, deze klasse zelf binnen korten tijd versterken en tot rijpheid brengen. Want gedurende een revolutie vordert iedere ontwikkeling zoo snel mogelijk; menige klasse komt dan in vijf jaar gemakkelijk zoo ver als anders in een eeuw. Zoo zou zich bij de burgerlijke de proletarische revolutie en de verovering van de politieke macht door het proletariaat onmiddellijk aansluiten, als het produkt niet van een plotseligen aanslag, maar van een revolutionairen strijd, die vele

jaren, misschien zelfs vele tientallen van jaren zou kunnen duren:

Het Kommunistisch Manifest zegt daarover:

Aan Duitschland wijden de kommunisten hoofdzakelijk hun aandacht omdat Duitschland aan den vooravond van een burgerlijke revolutie staat, en omdat het deze omwenteling volbrengt onder veel verder gevorderde omstandigheden der Europeesche beschaving in het algemeen en met een veel hooger ontwikkeld proletariaat dan Engeland in de 17e, en Frankrijk in de 18e Eeuw, kan de Duitsche burgerlijke revolutie slechts het onmiddellijk voorspel van een proletarische revolutie zijn.

Deze verwachting werd niet vervuld, zooals wij thans allen weten, en werd juist daarom niet vervuld omdat de omwenteling van 1848 „onder verder gevorderde omstandigheden der Europeesche beschaving” plaats vond dan die met 1640 en 1789 zijn aangevangen.

Wat de proletarische en halfproletarisch-kleinburgerlijke elementen bij de Engelsche en Fransche revolutie in haar verderen loop steeds meer op den voorgrond drong en hun tijdelijk de politieke macht verschafte, was de oorlog, een oorlog op leven en dood dien de revolutie te voeren had, en waarin zij slechts staande kon blijven door de meedoogenloosheid tegenover het eigen leven en het eigendom van de bezitters, welke het proletariaat kenmerkt. Het was in Engeland de jarenlange oorlog van het parlement tegen de adellijke legers van Karel I, het was in Frankrijk de evenzeer jarenlange oorlog tegen het verbonden, monarchistisch Europa.

De revolutie van 1848 deed geen oorlog ontstaan. Niet in langdurige oorlogen vielen de regeeringen, de barrikadengevechten van een enkelen dag brachten hen in Parijs, Weenen, Berlijn ten val. En de revolutie breidde zich over geheel Europa uit, zij vond geen buitenlandse mogendheid die de wapenen tegen haar opnam.

Het absolutistische Rusland hield zich in het begin doodstil.

Waren de feodaal-absolutistische tegenstanders van de revolutie in 1848 veel zwakker dan in de achttiende en de zeventiende Eeuw, daarentegen was het proletariaat veel sterker. Het verkreeg in de Februari-dagen van Parijs dadelijk de overhand. In de plaats van een strijd op leven en dood tegen monarchie en adel, waarin men, of men wilde of niet, het proletariaat moest oproepen, bewapenen en zich ten slotte zijn invloed laten welgevallen, kwam ditmaal voor de bourgeoisie onmiddellijk de drang naar een strijd op leven en dood tegen het proletariaat zelf, waar zij de zoo juist overwonnen staatsmacht met haar leger voor opriep om zich ten slotte weer het afgeworpen juk te laten welgevallen.

De Juni-slag was het verderf van de revolutie van 1848. Hij opende een nieuw tijdvak in de geschiedenis. Van dit oogenblik af houdt de bourgeoisie volkomen op een politiek-revolutionaire klasse te zijn, het tijdvak van de burgerlijke revoluties is voortaan gesloten — althans voor westelijk Europa; in hoever het gezegde voor Rusland geldt, zal ik hier niet bespreken. Van Juni 1848 af is in westelijk Europa geen burgerlijke revolutie meer mogelijk die het voorspel tot een proletarische zou kunnen worden. De volgende revolutie kan hier nog enkel een proletarische zijn.¹⁾

En zelfs in Rusland kan een revolutie nog alleen uitgaan van het industriele proletariaat, ook al zou het daarmee nog niet tot de alleenheerschappij komen.

Daarom is echter ook de rol van de arbeidersbe-

¹⁾ Hoe deze voorzegging, evenals de volgende, met de gebeurtenissen van November 1918 in Duitschland en van 1917 in Rusland in vervulling zijn gegaan, is nog in aller geheugen.
(Noot v.d. vertaler.)

weging geheel anders geworden dan zij tijdens het ontstaan van het Kommunistisch Manifest was.

De versterking van de arbeidersklasse, haar verheffing tot de hoogte welke haar in staat stelt de politieke macht te veroveren en te behouden, kan niet meer verwacht worden van een burgerlijke revolutie die in een blijvende overgaat, boven zich zelf uitgroeit en een proletarische revolutie voortbrengt. *Buiten* de revolutie, voor de revolutie moet dit sterk worden en rijpen zich voltrekken; het moet een bepaalde hoogte hebben bereikt eer de revolutie, hoe dan ook, mogelijk wordt. Het moet zich voltrekken niet door de middelen van den oorlog, maar door die van den vrede — zoover men dan tusschen oorlogs- en vredesmiddelen in den klassenstrijd verschil kan maken. Arbeidersbescherming, organisatie van vakvereenigingen en zelfs van koöperaties, algemeen kiesrecht verkregen sedert dien tijd van lieverlede een geheel andere beteekenis dan hun tot Juni 1848 eigen was geweest.

Heden laat zich duidelijk erkennen wat voor zestig jaar nog in het diepste duister was verborgen; dank zij dit verschil voelt tegenwoordig menige beoordeelaar, als een kortzichtige mol ijverig naar aardwormen wroetende, zich door wijdheid en scherpte van blik hoog verheven boven de meesters van het Kommunistisch Manifest en ziet hij zelfs met medelijden op hun „intellectuele tekortkomingen” neer. Het is evenwel een feit dat niemand onder de socialisten en revolutionairen den nieuwen toestand en zijn konsekwenties eerder inzag dan Marx en Engels.

Zij waren de eersten om te erkennen dat het tijdvak der revolutie, althans voorloopig, gesloten was. De *Internationale* was het daarna, die het eerst de vakvereenigingsorganisatie op het vasteland van Europa stelselmatig poogde te bevorderen; *Het Kapitaal* van Marx

de werkers van de arbeidersbescherming, en de beweging voor het algemeen kiesrecht in Nederland greep de *Internationale* aan.

De werkers van de werkschaden waardoor de arbeiders geperst werden moesten door den nieuwen toestand van de werkschaden ook de snelheid van de beweging. De revolutionaire vlucht werd vervangen door de werkschaden geest zoo droevig langzamen beweging van de werkschaden en wettelijke evolutie.

De beweging geest anders gelopen dan de schrijvers van het Kommunistisch Manifest ten tijde van de verschijning het verwachtten. Maar zij waren de werkschaden de nieuwe toestand begrepen en dit juist werkschaden de stellingen en methoden die zij in hun werkschaden hadden ontwikkeld; en de nieuwe toestand zal werkschaden in andere vormen dan zij hadden werkschaden de beweging van die stellingen. Als arbeidersbescherming en beweging in de volgende tijden de werkschaden verdragen, welke in 1847 nog niet te werkschaden was. Het lag dit enkel hieraan, dat de klassentegenstelling tussen bourgeoisie en proletariaat werkschaden in de verschijning van het Kommunistisch Manifest reeds zodanig op de bourgeoisie zou werkschaden als wilde Februari 1848 niemand vermoeden dat dus de landuiding van die tegenstelling in het Kommunistisch Manifest reeds voor dien tijd nog werkschaden dat de schrijvers zelf hadden ondersteld.

Maar van dezen samenhang hebben de minsten der werkschaden die het Manifest meenen te mogen veroordeelen, werkschaden vermoeden. Uit het feit dat in de plaats van een werkschaden en werkschaden, een tot dusver vreedzame, werkschaden ontwikkeling trad; in de plaats van revolutie werkschaden de werkschaden middelen van den klassenstrijd, werkschaden dat ze verdragen zij dat een klassentegenstelling of

in 't geheel niet bestaat of althans dat zij steeds zwakkere vormen aanneemt. Zij prediken de samenwerking tusschen liberale bourgeoisie en proletariaat, en zoover zij socialisten zijn, beroepen zij zich daarbij op die zinsnede in het Manifest die zegt:

„In Deutschland streed de kommunistische partij, zoodra de bourgeoisie revolutionair optrad, tezamen met de bourgeoisie tegen de onbeperkte vorstenmacht, het adellijk grondbezit en de kleine burgerij.”

Wij hebben echter gezien dat zoover van een vergissing in het Kommunistisch Manifest gesproken kan worden en er kritiek van noodig is, zij juist bij dit dogma van de politiek-revolutionaire bourgeoisie beginnen moet. Het vervangen van de revolutie door de evolutie in Westelijk Europa gedurende de laatste halve eeuw is juist een gevolg van de omstandigheid dat een revolutionaire bourgeoisie hier niet meer bestaat. Bovendien verstonden Marx en Engels onder den gemeenschappelijken strijd met de revolutionaire bourgeoisie geheel iets anders dan de tegenwoordige voorstanders van het socialistische ministerialisme. In de toespraak van het partijbestuur aan den Kommunistenbond van Maart 1850 wordt de verhouding van de kommunisten tot de burgerlijke democratie behandeld, waarvan men toen nog geloofde dat een vernieuwde revolutionaire uitbarsting eerst haar aan het staatsroer zou brengen.

Daar leest men:

„Op het tegenwoordig tijdstip, nu de democratische kleinburgers overal verdrukt worden, prediken zij het proletariaat in 't algemeen eenheid en verzoening; zij bieden hem de hand en streven naar de vorming van een groote oppositiepartij die alle schakeeringen van de democratische partij omvat, d.w.z. zij trachten de arbeiders in een partij-organisatie te betrekken waarin de algemeene sociaaldemokratische woors

denkraam¹⁾ den boventoon zal voeren, achter welke zij (de democratische kleinburgers) hun bijzondere belangen verstoppen, en waarin de bepaalde eischen van het proletariaat ter wille van den lieven vrede niet op den voorgrond mogen komen. Een zoodanige verbintenis zou alleen in haar voordeel en geheel in het nadeel van het proletariaat uitvallen. Het proletariaat zou zijn geheele zelfstandige, met moeite verkregen stelling verliezen en weer tot een aanhangsel van de officieel-burgerlijke democratie terugvallen. Deze verbintenis moet dus zoo beslist mogelijk worden afgewezen Voor het geval eener bestrijding van een gemeenschappelijken tegenstander is een bepaalde verbintenis niet noodig. Zoodra men zulk een tegenstander moet bestrijden, vallen de belangen van beide partijen voor het oogenblik samen, en zoo als tot dusver zal ook deze alleen voor het oogenblik berekende vereeniging vanzelf tot stand komen. Men begrijpt dat bij de naderende bloedige botsingen, evenals bij alle vroegere, de arbeiders door hun moed, hun vastberadenheid en opoffering hoofdzakelijk de overwinning zullen moeten bevechten. . . . Gedurende den strijd en na afloop van den strijd moeten de arbeiders naast de eischen der burgerlijke democraten hun eigen eischen bij iedere gelegenheid doen gelden. Zij moeten waarborgen voor de arbeiders verlangen zoodra de democratische burgers zich gereed maken de regeering in handen te nemen.

Zij moeten deze waarborgen zoo noodig afdwingen en in 't algemeen er voor zorgen dat de nieuwe regeerders zich tot alle slechts mogelijke tegemoetkomingen en toezeggingen verplichten — het zekerste middel om hen in opspraak te brengen. Zij moeten de overwinningsroes en de geestdrift voor den nieuwen toestand . . . op iedere manier door rustige en koelbloedige opvatting van de omstandigheden en door onverholen wantrouwen tegen de nieuwe regeering zoo sterk mogelijk tegengaan . . . In ' één woord: van het eerste oogenblik der overwinning af moet zich het wantrouwen niet meer tegen de verslagen reaktionaire partij richten, maar tegen hun bondgenooten van gisteren, tegen de partij die de gemeenschappelijke overwinning alleen wil uitbuiten"

¹⁾ Wat men in dien tijd sociaaldemokratie noemde, was niet een proletarische klassenpartij, maar een kleinburgerlijk proletarisch mengsel zonder uitgesproken klassenkarakter en met overwegend kleinburgerlijke neigingen. K.

Dat, dus, was de vorm van den gezamenlijken strijd van bourgeoisie en proletariaat tegen koningschap en adel dien Marx en Engels bij het opstellen van het Kommunistisch Manifest bedoelden.

Zeker kan men aanmerken, dat het toen te doen was om een revolutionairen strijd. Maar een revolutionaire strijd is toch het voor de samenwerking van bourgeoisie en proletariaat gunstigste geval. Het gevaar van de uitbuiting der politieke kracht van het proletariaat door de bourgeoisie, het verlies van de kracht die uit zijn politieke zelfstandigheid voortkomt, en de noodzakelijkheid van het wantrouwen tegenover een burgerlijk-demokratische regering zijn toch blijkbaar veel grooter daar waar de bourgeoisie nog slechts konservatief kan zijn, dan daar waar het nog de revolutionaire verovering van nieuwe machtsposities betreft.

Waar echter tegenwoordig, afgezien van Rusland, een samenwerking van bourgeoisie en proletariaat noodig worden kan, is het niet voor revolutionaire maar voor konservatieve doeleinden, voor behoud en beveiliging der bestaande gebrekkige beginselen der democratie tegenover de aanvallen van de reaktie. Ook bij dit verzet tegen de reaktie moet de arbeidersklasse zich niet onbetuigd laten, ook hier krijgt zij het zwaarste werk te doen, ook hier moet zij tijdelijk met de liberale bourgeoisie samenwerken. Maar nog meer dan in den revolutionairen strijd bestaat hier het gevaar dat zij door haar bondgenooten wordt verraden, bestaat hier de noodzakelijkheid tegenover hen op te treden met onverzwegen wantrouwen en bestaat vooral de noodzakelijkheid van een volledige zelfstandigheid der organisatie. Het proletariaat is door zijn klassengesteldheid een door en door revolutionaire klasse, het is heden de eenige revolutionaire klasse. Het mag door de omstandigheden gedwongen worden tijdelijk deel te

nemen aan een konservatieve aktie — het woord konservatief in den bovengenoemden zin genomen — in de konservatieve aktie opgaan kan het nooit. Het moet altijd met zijn daden getuigen van zijn revolutionair karakter, dat ook dan zich moet doen gelden wanneer het proletariaat tijdelijk konservatief optreedt. Het kan zijn krachten slechts ontwikkelen en vermeerderen in revolutionair handelen en revolutionaire propaganda. het ondermijnt de grondslagen van zijn eigen kracht als het zich tot de rol van een konservatieven wachter voor een heerschende liberale bourgeoisie tegen den aanval van priesters, jonkers, en militairen beperkt.

Een algemeen voorschrift van de vormen welke de klassenstrijd van het proletariaat in ieder land heeft aan te nemen, laat zich zeker niet geven. Ook het Kommunistisch Manifest wil niet als zoodanig worden aangezien. Zeer veelsoortig en ingewikkeld zijn de omstandigheden onder welke het proletariaat tegenwoordig zijn politieken en ekonomischen strijd te voeren heeft. In ieder land zijn vele van die omstandigheden van een geheel bijzondere soort, en nergens komen zij meer geheel overeen met de verhoudingen onder welke invloed het Kommunistisch Manifest is ontstaan

Toch levert het nog altijd den besten, vertrouwbaarsten wegwijzer van het proletariaat op den weg naar de bevrijding van zijn klasse, en daarmee van het menschedom. Het vormt den besten gids niet als een evangelië, een bijbel gelijk men het heeft genoemd, welks woorden heilig zijn, maar als historisch dokument, dat kritiek behoeft.

Doch de kritiek beperke zich niet tot het aanwijzen van enkele stellingen en uitdrukkingen die thans verouderd zijn — zij trachte het Manifest te begrijpen, ook de thans verouderde plaatsen te begrijpen, om daaruit nieuwe leering te trekken. Wie het Kommu-

nistisch Manifest op deze wijze bestudeert, hem zal het dienen als het veiligste kompas op de stormachtige zee van den proletarischen klassenstrijd, een kompas waaraan de socialistische partijen van alle landen het te danken hebben als zij ondanks alle afwijkende stroomingen, ondanks nevelen en klippen steeds in het goede vaarwater zich bewegen — gelijk het sedert zestig jaren ook de richting aangeeft van de economische ontwikkeling welke door alle feiten steeds opnieuw wordt bevestigd. Er bestaat geen historisch dokument dat door den na zijn verschijning verlopen tijdsduur schitterender gerechtvaardigd zou zijn dan het Kommunistisch Manifest.

Berlijn, Juni 1906.

BEIDINGEN.

I.

De Bond der Kommunisten, een internationale arbeidersvereeniging, welke onder de toenmalige omstandigheden natuurlijk slechts een geheime kon zijn, belastte op het te Londen in November 1847 gehouden kongres de ondergeteekenden met de samenstelling van een voor het publiek bestemd uitvoerig theoretisch en praktisch partijprogram. Zoo ontstond het hier volgend Manifest, waarvan het handschrift enkele weken voor de Februari-revolutie naar Londen ter perse werd gezonden. Eerst in het Duitsch verscheen, is het in deze taal in Duitschland, Engeland en Amerika, in minstens twaalf verschillende uitgaven afgedrukt geworden. In het Engelsch verscheen het voor het eerst in 1850 te Londen in het blad *Red Republican*, vertaald door Helen Macfarlane, en in 1871 in minstens drie verschillende bewerkingen in Amerika. In het Fransch, kort voor de Juli-revolutie, en onlangs nog eens in *Le Socialiste* van New York. Een nieuwe vertaling is in voorbereiding. In het Poolsch in Londen te Genève in de eerste Duitsche uitgave. In het Russisch ook niet lang na de verschijning overgebracht. Hoe zeer ook de toestanden in de laatste vijf-en-twintig jaar veranderd zijn, zoo behouden toch de in dit Manifest ontwikkelde stellingen over het algemeen thans nog een volledige juistheid. Hier en daar zou iets verbeterd kunnen worden. De praktische toepassing van deze stellingen, verklaart het Manifest zelf, zal overal en altijd afhangen van de historisch aanwezige omstandigheden, en op de aan het slot van hoofdstuk II voorgestelde revolutionaire maatregelen wordt daarom volstrekt geen bijzonder gewicht gelegd.

Deze plaats zou thans
Tegenover den
industrie in de
haar vorderende
klasse, tegenover
eerst met de
de Parijsche
den eersten
tiekke macht
lijk verouderd
bewijs gele
staande st
haar voor
(Zie De
meenen
Duitsch
gezet.)
de so
volle
de c
nist
IV
to
d
h

ms in
ttzaglijken
atste vijftwintig ja
partij-organisatie van de
de praktische ondervinding, verkregen
bruari-revolutie en nog veel meer met
ommune, waar het proletariaat voor
eer twee maanden achtereen de poli-
bezat, is heden dit program gedeelte-
d. Bepaaldelijk heeft de Kommune het
erd dat „de arbeidersklasse niet de be-
atsmachine eenvoudig in bezit nemen en
maar eigen doelen in beweging kan brengen.”
urgeroorlog in Frankrijk, adres van den alge-
uitgaaf, bl. 19, waar dit verder wordt uiteen-
bovendien spreekt van zelf dat de kritiek van
realistische litteratuur van de kommu-
g is omdat zij slechts tot 1847 gaat; en ook dat
merkingen over de verhouding van de
a tot de verschillende oppositie-partijen (hoofdstuk
al zijn zij in hoofdzaak nog altijd juist, toch in de
passing thans reeds daarom verouderd zijn, omdat
politieke toestand geheel anders is geworden en de
historische ontwikkeling de meeste der daar genoemde
partijen heeft doen verdwijnen.
Intusschen, het Manifest is een historisch dokument,
dat wij nu niet meer meenen te mogen veranderen.
Een latere uitgaaf verschijnt misschien vergezeld door
een inleiding over den tusschenliggenden tijd sedert
1847; deze druk kwam te onverwacht om ons daarvoor
tijd te laten.

Londen, 24 Juni 1872.

KARL MARX.
FRIEDRICH ENGELS.

II.

Het voorwoord bij deze uitgaaf moet ik helaas alleen onderteekenen. Marx, de man wien de gezamenlijke arbeidersklasse van Europa en Amerika meer te danken heeft dan aan iemand anders — Marx rust op het kerkhof te Highgate en op zijn graf groeit reeds het eerste gras. Sinds zijn dood kan van een omwerking of aanvulling van het Manifest minder dan ooit sprake zijn. Voor des te noodiger houd ik het, hier nogmaals het volgende nadrukkelijk vast te stellen.

De doorlopende grondgedachte van het Manifest: dat de economische produktie en de uit haar noodzakelijk volgende maatschappelijke inrichting voor ieder tijdvak der geschiedenis den grondslag uitmaakt van den politieken en geestelijken inhoud van dat tijdvak; dat mitsdien (sedert de opheffing van het aloude gemeenschappelijk bezit van grond en bodem) de geheele geschiedenis een geschiedenis van klassenstrijd geweest is, strijd tusschen uitgebuite en uitbuitende, trappen van maatschappelijke ontwikkeling; dat echter deze strijd thans een trap heeft bereikt, waar de uitgebuite en onderdrukte klasse (het proletariaat) zich niet meer van de haar uitbuitende en verdrukkende klasse (de bourgeoisie) bevrijden kan zonder tegelijk de geheele maatschappij voor altijd van uitbuiting, verdrukking en klassenstrijd te bevrijden — deze grondgedachte behoort alleen en uitsluitend aan Marx toe.¹⁾

¹⁾ „Deze gedachte” — zeide ik in de voorrede bij de Engelsche vertaling — „die m.i. bestemd is voor de geschiedeniswetenschap denzelfden vooruitgang te verwezenlijken dien de theorie van Darwin voor de natuurwetenschap heeft ingeleid — deze gedachte hadden wij beiden reeds verscheidene jaren

Ik heb dit reeds
wel juist nu noo
zelf te lezen staa

Londen, 28 Jun

Sedert
een
nood
Manifest
Een t
litsch
daarbi
ben ik
weer
venc

„
nis
de
v
s

1883.

III.

Het bovenstaande geschreven werd, is weer-
om een nieuwe Duitsche opslag van het Manifest
geworden en heeft zich ook allerlei met het
voorgedaan dat hier moet worden vermeld.
De Russische vertaling — van Vera Sassu-
verscheen in 1882 te Genève; de voorrede
werd door Marx en mij geschreven. Ongelukkig
is het Duitsche handschrift kwijtgeraakt zoodat ik
nooit door winnen kan. Deze voorrede luidt:

De eerste Russische uitgaaf van het Manifest der Kommu-
nische Partij, in Bakoenin's vertaling, verscheen in het begin
van het Westen bij de drukkerij Kolokol. In dien tijd had
men de betekenis van een letterkundige curiositeit. Tegen-
woordig zou dat niet meer gezegd kunnen worden. Hoe
veel meer omvang het gebied der proletarische beweging
was tijdens de eerste verschijning van het Manifest (Januari
1848) ziet men het beste aan het laatste hoofdstuk: Ver-
houding der Kommunisten tot de andere oppositiepartijen.
Hier ontbreken vooral Rusland en de Vereenigde Staten. Het

voor 1845 allengs tot de onze gemaakt. Hoe ver ik voor mij
in deze richting gevorderd was, toont mijn geschrift over den
toestand der arbeidersklasse in Engeland. Maar toen ik in het
voorjaar van 1845 Marx in Brussel weer ontmoette, had hij
haar volledig uitgewerkt en deelde haar mij mede in bijna
even duidelijke woorden als waarin ik haar hierboven heb
samengevat."

was de tijd dat Rusland de laatste groote reserve van de Europese reaktie vormde, toen de landverhuizing naar de Verenigde Staten de overvloedige krachten van het Europeesche proletariaat opzoopte. Beide landen voorzagen Europa van grondstoffen en dienden tevens als markten voor den afzet van zijn industrieproducten. Beiden verschenen dus, op de een of op de andere manier, als steunsels der Europeesche maatschappelijke orde.

hier is dat alles tegenwoordig veranderd. Juist de Europeesche landverhuizing heeft de ontzaglijke ontwikkeling van den Noord-Amerikaanschen landbouw onmogelijk gemaakt die door zijn konkurrentie het groote zoowel als het kleine grondbezit waar heeft geschokt. Zij heeft tegelijkertijd aan de Verenigde Staten de mogelijkheid verschaft tot de exploitatie van hun rijke industriele hulpbronnen over te gaan, en wel met zulk een kracht en op een zoodanigen voet, dat dit in korten tijd aan de industriele alleenheerschappij van West-Europa een eind moet maken. En deze twee oorzaken werken, ook op Amerika in revolutionaire richting terug. Het kleine en middelbare grondbezit van den zelfwerkenden boer, de instelling waarop de geheele politieke orde in Amerika berust, blijft steeds verder achter in de konkurrentie met de reusachtige landbouwondernemingen, terwijl bovendien in de fabriekssteden voor den eersten maal een talrijk proletariaat zich vormt naast een fabelachtige samentrekking van de kapitalen.

Gaan wij naar Rusland. Tijdens de revolutie van 1848-'49 zagen niet slechts de Europeesche vorsten maar ook de Europeesche bourgeois in de Russische tusschenkomst de enige redding voor het toen pas tot het besef van zijn krachten komende proletariaat. Zij riepen den Tsaar uit tot het hoofd van de Europeesche reaktie. Thans zit hij in Gatschina als krijgsgevangene van de revolutie en Rusland vormt de voorhoede der revolutionaire beweging in Europa.

De taak van het Kommunistisch Manifest was de aankondiging van den onvermijdelijk te verwachten ondergang van het bestaanden burgerlijken eigendom.

In Rusland vinden wij echter, naast de zich met groote gejaagdheid ontwikkelende kapitalistische instellingen en het thans eerst opkomende burgerlijke grondbezit, het grootste deel van den bodem in gemeenschappelijk eigendom van de boeren.

De vraag is daarom nu: kan de Russische boerengemeente,

deze stellig reeds sterk ontaarde vorm van het oorspronkelijke gemeenschappelijk grondbezit, onmiddellijk overgaan in een hooger en kommunistischen vorm van dat bezit of moet zij vooraf hetzelfde proces van verval doormaken dat zich in de historische ontwikkeling van het Westen vertoont?

Het enige thans mogelijke antwoord op deze vraag is het volgende: als de Russische revolutie het teken tot een arbeidersrevolutie in het Westen wordt, zoodat beide elkander aanvullen, dan kan het bestaande Russische gemeenschappelijk eigendom dienen tot het uitgangspunt van een kommunistische ontwikkeling.

Londen, 21 Januari 1882.

Een nieuwe Poolsche vertaling verscheen omstreeks denzelfden tijd in Genève: *Manifest kommunistyczny*.

Verder is een nieuwe Deensche overzetting uitgekomen in de *Socialdemokratisk Bibliothek*, Kopenhagen 1885. Zij is helaas niet geheel volledig; eenige plaatsen van belang waarmede de vertaler moeilijkheden scheen te hebben, zijn weggelaten, en ook overigens zijn hier en daar teekenen van haastigheid op te merken welke des te onaangenamer treffen daar men aan zijn werk kan zien dat de vertaler met wat meer zorg iets zeer goeds had kunnen leveren.

In 1886 verscheen een nieuwe Fransche vertaling in *Le Socialiste*; zij is tot dusver de beste.

Na haar werd in het zelfde jaar een Spaansche vertaling in de Madridsche *Socialisza* en vervolgens als brochure afgedrukt: *Manifesto del Partido Comunista por Carlos Marx y F. Engels*, (Madrid, Administracion di *El Socialisza*, Herman Cortés 8.)

Als curiositeit meld ik nog dat in 1887 het handschrift van een Armenische overzetting een uitgever te Konstantinopel werd aangeboden; de goede man bezat echter niet den moed om iets te drukken waar de naam van Marx op stond, en meende dat de vertaler

liever zich zelf als schrijver moest noemen, wat hij echter weigerde.

Nadat nu de eene en dan weer de andere meer of minder onjuiste Amerikaansche vertaling dikwijls in Engeland overgedrukt was geworden, verscheen eindelijk een authentieke bewerking in het jaar 1888. Zij is van mijn vriend Samuel Moore en voor het afdrukken door ons beiden nog eens samen nagezien. De titel is: *Manifesto of the Communist Party* by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English Translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888 (London, William Rives, 185 Fleetstr. E.C.) Eenige noten van deze uitgave heb ik in de tegenwoordige overgenomen.

Het Manifest heeft een merkwaardigen levensloop gehad. Op het tijdstip van zijn verschijning door de toen nog weinig talrijke voorhoede van het wetenschappelijk socialisme met geestdrift begroet (zooals de in de eerste voorrede opgenoemde overzettingen bewijzen) werd het spoedig verdrongen door de met de nederlaag der Parijsche arbeiders in Juni 1848 begonnen reactie, en ten slotte „van rechtswege” in den ban gedaan door het vonnis tegen de Keulsche kommunisten in November 1852. Toen de met de Februari-revolutie opgekomen arbeidersbeweging van het openbare tooneel was verdwenen, trad ook het Manifest op den achtergrond.

Toen de Europeesche arbeidersklasse zich weer genoeg versterkt had voor een nieuwen aanloop tegen de macht der heerschende klassen, ontstond de *Internationale Arbeidersassociatie*. Zij had ten doel alle strijdbare arbeiders van Europa en Amerika tot een groot leger te vereenigen. Zij kon daarom niet *uitgaan* van de in het Manifest neergelegde grondstellingen. Zij moest een program hebben dat de Engelsche vak-

vereenigingen, de Fransche, Belgische, Italiaansche en Spaansche Prondhoniſten en de Duitsche volgelingen van Lassalle niet uitsloot.

Dit program — de inleiding bij de statuten der Internationale — werd door Marx met een zelfs door Bakoenin en de anarchiſten erkend meesterschap ontworpen. Voor de eindelijke zegepraal der in het Manifest opgenomen stellingen verliet Marx zich enkel en alleen op de geestelijke ontwikkeling van de arbeidersklasse zooals zij uit de gezamenlijke aktie en gedachtenwisseling noodzakelijk moest voortkomen. De gebeurtenissen en wisselvalligheden van den strijd tegen het kapitaal, de nederlagen nog meer dan de overwinningen, moesten door de strijders het ontoereikende doen beseffen der tot dusver door hen vertrouwde algemeene geneesmiddelen, en hun hoofden toegankelijker maken voor een dieper inzicht van de ware eischen der arbeidersbevrijding. En Marx had gelijk. De arbeidersklasse van 1874, bij de ontbinding van de Internationale, was nu geheel anders dan zij in 1864, bij haar oprichting, geweest was. Het Proudhonisme in de Romaansche landen, de speciale richting van Lassalle in Duitschland waren aan het uitsterven, en zelfs de toenmalige aartskonſervatieve Engelsche vakvereenigingen naderden allengs het punt waarop in 1887 de voorzitter van hun Kongres te Swansea namens hen zeggen kon: „Het socialisme van het Vasteland, heeft zijn verschrikking voor ons verloren.” Dit socialisme was echter in 1887 bijna enkel nog de theorie die in het Manifest werd verkondigd. En zoo weerspiegelt de geschiedenis van het Manifest tot op zekere hoogte de geschiedenis der moderne arbeidersbeweging sedert 1848. Tegenwoordig is het stellig het meest verspreide en meest internationale voortbrengsel der geheele socialistische litteratuur, het gemeenschappelijk pro-

gram van vele millioenen arbeiders aller landen van Siberië tot Kalifornië.

En toch, toen het verscheen hadden wij het niet een *socialistisch* manifest mogen noemen. Onder socialisten verstond men in 1847 tweeërlei soort van menschen. Aan den eenen kant de aanhangers der verschillende utopistische stelsels, in het bijzonder de Owenisten in Engeland en de Fourieristen in Frankrijk, die beide toen reeds tot niet meer dan sekten, langzaam uitstervend, waren verschrompeld. Aan den anderen kant de veelsoortigste sociale kwakzalvers, die met hun verschillende geneesmiddelen voor alle kwalen en allerhande lapwerk de maatschappelijke misstanden wilden opheffen zonder het kapitaal en de winstmakerij zelfs maar aan te raken. In beide gevallen: menschen die buiten de arbeidersbeweging stonden en veeleer steun zochten bij de „beschaafde” klassen. Dat gedeelte der arbeiders daarentegen, die van het ontoereikende van enkel politieke hervormingen overtuigd waren en een geheele omwenteling der maatschappij eischten, dat gedeelte noemde zich in dien tijd *kommunistisch*. Het was slechts een half afgewerkt, enkel instinktmatig, dikwijls eenigszins grof kommunisme; maar het was machtig genoeg om twee stelsels van het utopistische kommunisme voort te brengen; in Frankrijk het *Ikari-sche* van Cabet, in Duitschland dat van Weitling. *Socialisme* beteekende in 1847 een bourgeoisbeweging, *kommunisme* een arbeidersbeweging. Het socialisme werd beschouwd, op het Vasteland ten minste, als iets fatsoenlijks; het kommunisme als juist het omgekeerde. En daar wij toen reeds zeer stellig van meening waren dat „de bevrijding van de arbeiders het werk van de arbeidersklasse zelf moet zijn”, konden wij geen oogenblik in twijfel staan bij het kiezen van een der twee

benamingen. Ook naderhand is het ons nooit ingeval-
len haar af te wijzen.

Proletariërs van alle landen, vereenigt u. Slechts
weinige stemmen antwoordden toen wij deze woorden
de wereld in riepen, nu voor 42 jaren, aan den voor-
avond van de eerste Parijsche revolutie waarbij het
proletariaat met eigen eischen optrad. Maar op 28 Sep-
tember 1864 vereenigden zich proletariërs der meeste
West-Europeesche landen tot de Internationale Arbe-
ders-Associatie, roemvoller nagedachtenis. Die Inter-
nationale zelfde leefde inderdaad niet langer dan negen
jaar. Maar dat de door haar gevestigde eeuwige bond
der proletariërs van alle landen nog leeft, en krachti-
ger leeft dan ooit, daarvan getuigt het beste juist de
dag van heden. Want heden, nu ik deze regelen schrijf,
houdt het Europeesche en Amerikaansche proletariaat
wapenschouwing over zijn voor den eersten keer gemo-
biliseerde strijdkrachten, gemobiliseerd als een leger,
onder één vlag, en voor één doel: den reeds door het
kongres der Internationale te Genève in 1866, en weer
door het Parijsche arbeiderskongres van 1889 uitge-
roepen, wettelijk vast te stellen, normalen arbeidsdag
van acht uur. En het schouwspel van den dag van
heden zal den kapitalisten en grondbezitters van alle
landen de oogen er voor openen dat thans de proleta-
riërs van alle landen werkelijk vereenigd zijn.

Stond Marx nog maar naast mij om dit met eigen
oogen te zien!

F. ENGELS.

Londen, 1 Mei 1890.

MANIFEST DER KOMMUNISTISCHE PARTIJ.

En spook gaat in Europa rond — het spook van het kommunisme. Alle machten van het oude Europa hebben zich tot een heilige drijfjacht tegen dit spook verenigd: de Paus en de Tsaar, Metzsch en Chirsof, Fransche radikalen en Duitsche politiemannen.

Welke oppositiopartij is niet door regeerende tegenstanders voor kommunistisch uitgemaakt, en welke oppositiopartij heeft niet de nog verder gaande oppositie evenwel als haar reaktionairen tegenstanders het onbetwistende verwijt van kommunisme teruggeslingerd?

En dit feit volgt tweërlei.

Het kommunisme wordt reeds door alle Europeesche machten als een macht erkend.

Reeds nu is het dat de kommunisten hun opvattingen, hun bedoelingen, hun richting, voor de geheele wereld blondleggen en tegenover het sprookje van het kommunistisch spook een manifest stellen van de partij zelf.

Voor dit doel zijn kommunisten van de meest verschillende landen en nationaliteiten in Londen bijeengekomen en hebben zij het volgende manifest ontworpen, dat in de Engelsche, Fransche, Duitsche, Italiaansche, Vlaamsche en Deensche taal wordt uitgegeven.

I. BOURGEOISIE EN PROLETARIAAT.

Die geschiedenis van alle samenleving is tot dusver een geschiedenis van klassenstrijd.¹⁾ Vrije man en slaaf, patriciër en plebejer, baron en lijfeigene, gildemeester en gezel, in een woord: verdrukkens en verdrukten, stonden in een voortdurende tegenstelling tot elkander, voerden een gestadigen, nu eens bedekten en dan weer open strijd — een strijd die altijd met een revolutionaire vervorming van de geheele maatschappij eindigde of wel met den gezamenlijken ondergang der strijdende klassen.

In de vroegere tijdvakken der geschiedenis vinden wij bijna overal een volledige indeeling van de maatschappij in verschillende standen, een uit vele trappen bestaande maatschappelijk rangschikking. In het oude Rome hebben wij patriciërs, ridders, plebejers, slaven; in de Middeleeuwen leenheeren, leenmannen, gildemeesters, gezellen, lijfeigenen en bovendien in bijna elk van deze klassen weer bijzondere graden.

De uit den ondergang der feudale middeleeuwsche

¹⁾ Nauwkeurig gezegd beteekent dit de *schriftelijk* overgeleverde geschiedenis. Omstreeks 1847 was de voorgeschiedenis van de samenleving, de maatschappelijke organisatie die aan alle geschreven geschiedenis voorafging, nog zoo goed als onbekend. Daarna heeft Haxthausen het gemeenschappelijk grondbezit in Rusland ontdekt, Maurer heeft aangetoond dat alle Duitsche stammen historisch daarvan zijn uitgegaan, en geleidelijk bevond men, dat dorpsgemeenten met gezamenlijk grondbezit den oudsten vorm der samenleving uitmaakten van Indië tot Ierland. Ten slotte werd de inwendige regeling van deze oorspronkelijke kommunistische maatschappij in haar typische gedaante blootgelegd door Morgan's beslissende ontdekking van den waren aard der gens en van haar plaats in den stam. Met de ontbinding van deze oorspronkelijke gemeenschappen begint de verdeeling der maatschappij in afzonderlijke en vervolgens tegenover elkaar gestelde klassen.

samenleving voortgekomen moderne burgerlijke maatschappij heeft de klassentegenstellingen niet opgeheven. Zij heeft slechts nieuwe klassen, nieuwe vormen van verdrukking, nieuwe gesteldheden van den strijd in de plaats der oude gebracht. Echter onderscheidt ons tijdvak, het tijdvak van de bourgeoisie, zich hierdoor dat zij de klassentegenstelling vereenvoudigd heeft. De geheele maatschappij splitst zich meer en meer in twee groote onderling vijandige kampen, in twee groote, rechtstreeks tegenover elkander staande klassen: bourgeoisie en proletariaat.

Uit de lijfeigenen van de Middeleeuwen zijn de poorters der oudste steden voortgekomen; uit die poorters ontwikkelden zich de eerste elementen van de bourgeoisie.

De ontdekking van Amerika, de omzeiling van Afrika opende voor de opkomende bourgeoisie een nieuw gebied. De Oost-Indische en Chineesche markt, de kolonisering van Amerika, de handel met de koloniën, de vermeerdering der ruilmiddelen en van de waren in het algemeen, gaven aan den handel, aan de scheepvaart, aan de industrie een ongekende uitbreiding en brachten daardoor het revolutionaire element in de vervallende feudale maatschappij tot een snelle ontwikkeling.

Het vorige of in gilden georganiseerde bedrijf kon niet meer voorzien in de behoefte, welke met de nieuwe markten gegroeid was. De manufaktuur kwam in haar plaats. De gildenmeesters werden verdrongen door den industrieelen middenstand; de verdeeling van den arbeid over de verschillende korporaties werden vervangen door de arbeidsverdeeling in de afzonderlijke werkplaats zelf.

Maar voortdurend groeiden de markten aan en steeg de behoefte. Ook met de manufaktuur kon men niet

meer volstaan. En nu revolutioneerden stoom en machinerie het produktiebedrijf. In de plaats van de manufaktur kwam de moderne groot-industrie, in de plaats van den industrieelen middenstand kwamen de industriele millionairs, de hoofden van geheele industriele legers, de moderne bourgeois.

De groot-industrie heeft de wereldmarkt gesticht, door de ontdekking van Amerika voorbereid. De wereldmarkt heeft aan den handel, aan de scheepvaart, aan de verbindingen te land, een ontzaglijke ontwikkeling geschonken. Dit heeft wederom de uitbreiding van de industrie bevorderd, en met de uitbreiding van nijverheid, handel, scheepvaart, spoorwegen hield de ontwikkeling van de bourgeoisie gelijken tred, vergrootte zij haar kapitalen, drong zij alle uit de middel-eeuwen afkomstige klassen naar den achtergrond.

Wij zien dus hoe de moderne bourgeoisie zelf het voortbrengsel is eener langdurige ontwikkeling, van een reeks omwentelingen in produktie en verkeerswijze.

Ieder van deze ontwikkelingstrappen der bourgeoisie ging vergezeld van een overeenkomstige politieke vordering.

Verdrukte stand onder de heerschappij der leenheeren, gewapende en zelfstandige vereeniging in de Kommune ¹⁾, hier onafhankelijke stedelijke republiek, daar derde, belastingplichtige stand van het koningschap, vervolgens ten tijde der manufaktur tegenwicht voor den adel in de hetzij beperkte, hetzij onbeperkte monarchie, voornaamste grondslag van alle groote monarchieën, veroverde zij eindelijk sedert de vestiging der groote industrie en van de wereldmarkt, in den mo

¹⁾ Zoo noemden de stadsburgers van Italië en Frankrijk hun stedelijke gemeenschappen, nadat zij de eerste zelfbestuursrechten hun leenheeren hadden afgekocht of afgedwongen.

dernen grondwettigen staat de uitsluitende politieke heerschappij. De hedendaagsche staatsmacht is niet meer dan een bestuurslichaam dat de gemeenschappelijke zaken der geheele burgerlijke klasse beheert.

De bourgeoisie heeft in de geschiedenis een hoogst revolutionaire rol vervuld.

Waar zij aan de macht is gekomen, heeft zij alle middeleeuwsch-aartsvaderlijke, onschuldig-lieflijke verhoudingen verstoord. De bourgeoisie heeft de veelkleurige banden welk in de Middeleeuwen den mensch aan zijn natuurlijke opperhoofden verbonden, onbarmhartig verscheurd en geen anderen band tusschen mensch en mensch overgelaten dan het zuivere eigenbelang, dan de kille *kontante betaling*. Zij heeft de heilige ontroering van de vrome dweepzucht, van de ridderlijke geestdrift, van den kleinburgerlijken weemoed, verdronken in het ijskoude water der zelfzuchtige berekening. Zij heeft de persoonlijke waardigheid in de ruilwaarde doen verdwijnen, en in de plaats der tallooze gewaarborgde en moeitevol verkregen vrijheden de eene gewetenlooze handelsvrijheid gesteld. Zij heeft in één woord de met godsdienstige en politieke inbeelding omhulde uitbuiting, vervangen door de openlijke, schaamteloze, rechtstreeksche, dorre uitbuiting.

De bourgeoisie heeft alle vroeger met eerbiedigen schroom beschouwde verrichtingen van hun heiligen schijn beroofd. Zij heeft den geneesheer, den rechtsgeleerde, den priester, den man der wetenschap tot haar betaalde loondienaars gemaakt.

De bourgeoisie heeft van de gezinsbetrekkingen den sluier van gevoelige aandoenlijkheid afgerukt en haar tot een enkel geldelijke verhouding teruggebracht.

De bourgeoisie heeft doen zien hoe het brutale krachtsbetoon dat de reaktie zoozeer in de Middeleeuwen bewondert, zijn passende aanvulling vond in

de ergste luiheid. Voor den eersten maal heeft zij doen - zien wat de menschelijke bedrijvigheid vermag. Zij heeft nog geheel andere wonderwerken volbracht dan Egyptische piramiden, Romeinsche waterleidingen en Gothische kathedralen; zij heeft nog geheel andere tochten ondernomen dan volksverhuizingen en kruistochten.

De bourgeoisie kan niet bestaan zonder de produktiemiddelen, en daarmee de produktieverhoudingen, en daarmee alle maatschappelijke betrekkingen onophoudelijk te revolutioneeren. Onveranderde instandhouding der oude produktiewijze was daarentegen de eerste levensvoorwaarde van alle vroegere produktieve klassen. De voortdurende omwenteling van de produktie, het gestadige schokken van alle maatschappelijke toestanden, de eeuwige onzekerheid en beweging onderscheiden het tijdvak van de bourgeoisie van alle andere tijdvakken. Alle vaste, ingeroeste betrekkingen met hun gevolg van door ouderdom eerbiedwaardige beschouwingen veranderen eer zij verstijven kunnen. Al het bestendige en vaststaande vervliegt, al het heilige wordt ontwijd, en de menschen zijn eindelijk genoodzaakt hun bestaan en hun onderlinge betrekkingen met een nuchteren blik te bekijken.

De behoefte aan een steeds uitgebreider afzetgebied voor haar produkten jaagt de bourgeoisie over den geheelen werelddol heen. Overal moet zij zich nestelen, overal neerzetten, overal verbindingen aanknoopen.

De bourgeoisie heeft door haar exploitatie van de wereldmarkt de voortbrenging en het verbruik van alle landen eenvormig gemaakt. Zij heeft tot groot leedwezen der behoudsmannen den nationalen grondslag van de produktie onder haar voeten afgebroken. De aloude nationale industrieën zijn vernietigd geworden en worden nog dagelijks vernietigd. Zij worden ver-

drongen door nieuwe industrieën waarvan de invoering een levensvraag voor alle beschaafde volken wordt, door industrieën die niet meer inheemsche grondstoffen bewerken naar hun grondstoffen betrekken uit de verst afgelegen streken en welker fabrikaten niet enkel in het land zelf doch in alle werelddeelen tegelijk verbruikt worden. In de plaats der oude, door voortbrengselen van het eigen land bevredigde behoeften komen nieuwe die de voortbrengselen van de meest verwijderde landen en luchtstreken vereischen. In de plaats der oude beperkte en nationale zelfgenoegzaamheid en afgeslotenheid komt een alzijdig verkeer, een alzijdige afhankelijkheid der volken van elkaar. En gelijk in de stoffelijke, gaat het eveneens in de geestelijke produktie. De geestelijke voortbrengselen der afzonderlijke volken worden gemeengoed. Nationale eenzijdigheid en bekrompenheid wordt meer en meer onmogelijk, en uit de vele nationale en lokale litteraturen ontstaat een wereldlitteratuur.

De bourgeoisie betreft door de snelle verbetering van alle produktiemiddelen, door de oneindig gemakkelijker gemaakte verbindingen alle, ook de achterlijkste volken in de beschaving. De goedkoope prijzen van haar waren zijn de zware artillerie waarmee zij alle Chineesche muren overhoop schiet, waarmee zij den hardnekkigsten vreemdelingenhaat der barbaren tot overgave noopt. Zij dwingt alle naties de produktiewijze der bourgeoisie over te nemen, indien zij niet ten gronde willen gaan; zij noodzaakt hen de zoogenaamde beschaving zich eigen te maken, d.w.z. bourgeois te worden. Kortom, zij vormt zich een wereld naar haar eigen beeld.

De bourgeoisie heeft het platteland onderworpen aan de heerschappij van de stad. Zij heeft ontzaglijke steden geschapen, zij heeft het aantal der stedelijke bevolking tegenover de landelijke sterk vermeerderd en

zoo een
zelheid

Zooa
baarsch
de boe
van he

De l
ring va
bevolk
produ
weinig
hiervan
onderl
lende
samen
nation

De
jarige
produ
geslac
kracht
nijver
elektr
deeler
kingen
eeuw
kracht
pelijk

Wij
midde
werde
Op e
delen
delect
midde

belangrijk deel van de bevolking aan de onnoos van het landleven onttrokken.

s het platteland van de stad, heeft zij de bar en half-barbaarsche landen van de beschaafde, envolken van de bourgeoisvolken, het Oosten Westen afhankelijk gemaakt.

bourgeoisie heft steeds meer van de versnippe de produktiemiddelen, van het bezit en van de ng op. Zij heeft de bevolking opgehoopt, de niemiddelen samengetrokken, het eigendom in handen vereenigd. Het onvermijdelijk gevolg was de politieke centralisatie. Onafhankelijke, ng enkel los verbonden provincies met verschil elangen, wetten, regeeringen en tollën werden evoegd tot één volk, één regeering, één wet, één al klassebelang, één douanenlinie.

ourgeoisie heeft in haar nauwelijks honderd klassenheerschappij meer massale en kolossale iekrachten geschapen dan alle voorafgaande en tezamen. Onderwerping van de natuur n; machinerie; toepassing van de scheikunde op id en landbouw; stoomvaart; spoorwegen; che telegraphen; ontginning van geheele wereld rivieren bevaarbaar gemaakt; geheele bevol als uit den grond gestampt; welke vroegere ud er een vermoeden van, dat zulke produktie m sluimerden in den schoot van den maatschap arbeid?

nebben dus gezien: de produktie en verkeers m, de grondslag van de vorming der bourgeoisie, in de middeleeuwsche wereld voortgebracht.

zekeren trap van ontwikkeling van deze mid asten de omstandigheden onder welke de mid ssche maatschappij produceerde en ruilde, de euwsche organisatie van landbouw en manu

faktuur, pasten in één woord de middeleeuwsche eigendomsverhoudingen niet meer bij de reeds gevorderde produktiekrachten. Zij hielden de produktie terug in plaats van haar vooruit te brengen. Zij veranderden in even zoo vele boeien. Zij moesten verbroken worden, en zij werden verbroken.

In haar plaats kwam de vrije konkurrentie met de bij haar behorende maatschappelijke en politieke inrichting, met de ekonomische en politieke heerschappij der bourgeoisie.

Onder onze oogen voltrekt zich een dergelijke beweging. De burgerlijke produktie en verkeerstoestanden, de burgerlijke eigendomsverhoudingen, de moderne burgerlijke maatschappij, die zulke ontzaglijke produktie en verkeersmiddelen te voorschijn hebben getooverd, gelijkt op den heksenmeester die de machten van de onderwereld, door hem opgeroepen, niet meer kon bedwingen. Sedert tientallen van jaren is de geschiedenis van nijverheid en handel enkel de geschiedenis van den opstand van de moderne produktieve krachten tegen de moderne produktieverhoudingen, tegen de eigendomstoestanden die de levensvoorwaarden zijn van de bourgeoisie en haar heerschappij. Men behoeft enkel de handelskrisissen te noemen die in hun regelmatigigen terugkeer het bestaan van de geheele burgerlijke maatschappij steeds gevaarlijker bedreigen. In de handelskrisissen wordt een groot deel niet enkel van de voortgebrachte produkten maar ook van de reeds gewekte produktiekrachten geregeld vernietigd. In de krisissen breekt een maatschappelijke epidemie uit welke in alle vroegere tijden iets onzinnigs zou hebben geleken — de epidemie der overproduktie. De maatschappij ziet zich eensklaps teruggezet in een toestand van tijdelijke barbaarschheid; een hongersnood, een algemeene verdelgingsoorlog schijnen haar van alle

levensmiddelen beroofd te hebben; de industrie, de handel schijnen vernietigd, en waarom? Omdat zij te veel beschavings-, te veel levensmiddelen, te veel industrie, te veel handel bezit. De produktieve krachten, welke tot haar beschikking staan dienen niet meer tot bevordering van de burgerlijke eigendomsverhoudingen; zij zijn integendeel voor die verhoudingen te geweldig geworden, zij worden door hen belemmerd en zoodra zij deze belemmering overwinnen, brengen zij de geheele burgerlijke maatschappij in wanorde, bedreigen zij het bestaan van den burgerlijken eigendom. De burgerlijke verhoudingen zijn te beperkt geworden om den door hen voortgebrachten rijkdom te bevatten. — En waardoor overwint de bourgeoisie de krisissen? Gedeeltelijk door de gedwongen vernietiging van een massa produktiekrachten, voor een ander deel door de verovering van nieuwe markten of de sterkere exploitatie van oude markten.

Waardoor dus? Door middelen die nog algemeenere en erger krisissen voorbereiden en de middelen verminderen om krisissen te voorkomen.

De wapens waarmee de bourgeoisie de middeleeuwsche instellingen heeft neergeslagen, richten zich thans tegen de bourgeoisie zelf.

Maar de bourgeoisie heeft niet alleen de wapens gesmeed welke haar den dood brengen, zij bracht ook de mannen voort die deze wapens zullen gebruiken — de moderne arbeiders, de *proletariërs*.

Evenredig met de ontwikkeling van de bourgeoisie, d.w.z. van het kapitaal, gaat de ontwikkeling van het proletariaat, de klasse der moderne arbeiders, die slechts zoolang werk vinden als hun arbeid het kapitaal vermeerdert. Die arbeiders, die zich bij het stuk moeten verkoopen, zijn een waar gelijk ieder ander handelsartikel, en daarom ook evenzeer blootgesteld

aan alle wisselvalligheden van de konkurrentie, alle schommelingen van de markt.

De arbeid der proletariërs heeft door de uitbreiding van de machinerie en de verdeling van den arbeid alle zelfstandig karakter en daarmee alle bekoring voor de arbeiders verloren. Hij wordt een bloot aanhangsel van de machine, van hem worden enkel de eenvoudigste, eentonigste, de gemakkelijkste te leeren handgrepen verlangd. De kosten die de arbeider maakt, beperken zich daarom ongeveer tot de levensmiddelen welke hij voor zijn onderhoud en de voortplanting van zijn soort behoeft. Maar de prijs van een waar, dus ook die van den arbeid, is gelijk aan haar produktiekosten. Naar mate de arbeid onaangenamer wordt, daalt dus het loon. Erger nog: naar mate machinerie en arbeidsverdeling toenemen, neemt ook de hoeveelheid van den arbeid toe, hetzij door vermeerdering van de werken, hetzij door vermeerdering van den in een gegeven tijd geëischten arbeid, versnelden gang der machine, enz.

De moderne industrie heeft de kleine werkplaats van den aartsvaderlijken meester veranderd in de groote fabriek van den industrieelen kapitalist. Arbeidersmassa's, in de fabriek samengepakt, worden militair georganiseerd.

Zij worden als gewone industriesoldaten onder het toezicht van een volledige rangregeling van onderofficieren en officieren gesteld. Zij zijn niet alleen knechten van de bourgeoisie, van den bourgeoisstaat, zij zijn iederen dag en ieder uur onderworpen aan de machine, aan den opzichter en bovenal aan den afzonderlijken bourgeois zelf, als fabrikant. Deze dwingelandij is des te kleingeestiger, hatelijker, meer verbitterend, hoe openlijker zij het winstmaken als haar doel uitroept.

Hoe minder vaardigheid en kracht het handwerk vereischt, d.i. hoe meer de moderne industrie zich ontwik-

kelt, des te meer wordt de arbeid der mannen door vrouwenarbeid verdrongen. Verschillen van geslacht en van leeftijd hebben geen maatschappelijke beteekenis meer voor de arbeidersklasse. Er bestaan nog slechts arbeidsinstrumenten die naar gelang van leeftijd en geslacht verschillend kosten.

Is de uitbuiting van den arbeider door den fabrikant zoover geëindigd dat hij zijn arbeidsloon in geld uitbetaald krijgt, dan komen de andere leden der bourgeoisie op hem los: de huiseigenaar, de winkelier, de pandhuishouder enz.

De vorige lagere middenstanders, de kleine industrielen, kooplieden en renteniers, de handwerkers en boeren, al deze klassen dalen in het proletariaat af, gedeeltelijk omdat hun klein geldbezit voor het bedrijf van de groote industrie niet voldoende is en in de konkurrentie met den grooteren kapitalist bezwijkt, gedeeltelijk omdat hun vaardigheid door nieuwe produktiewijzen waardeloos wordt gemaakt. Zoo rekruteert zich het proletariaat uit alle klassen der bevolking.

Het proletariaat maakt verscheidene tijdperken van ontwikkeling door. Zijn strijd tegen de bourgeoisie begint met zijn ontstaan.

In het begin strijden de afzonderlijke arbeiders, dan de arbeiders van een fabriek, dan de arbeiders van een bedrijfstak in een bepaalde plaats tegen den afzonderlijken bourgeois die hen rechtstreeks uitbuit. Zij richten hun aanvallen niet slechts tegen de burgerlijke produktietoestanden, zij wenden zich tegen de produktieinstrumenten zelf; zij vernielen de vreemde konkurereende waren, zij slaan de machines in stukken, zij steken de fabrieken in brand, zij trachten de verdwenen plaats van den middeleeuwschen arbeider weer in te nemen.

Op dezen ontwikkelingstrap vormen de arbeiders een

over het geheele land verstrooide en door de konkurrentie versnipperde menigte. Het in groote troepen samengaan van de arbeiders is dan nog niet het gevolg van hun eigen vereeniging maar van de vereeniging der bourgeoisie, die om haar eigen politieke doeleinden te bereiken het geheele proletariaat in beweging moet en voorloopig ook nog kan brengen. Op dezen trap bestrijden de proletariërs nog niet hun vijanden maar de vijanden van hun vijanden, de overblijfselen van de onbeperkte koningsmacht, de grondbezitters, de niet-industrieel bourgeois, de kleine burgers. De geheele historische beweging wordt aldus door de bourgeoisie geleid; iedere zoo behaalde overwinning is een overwinning van de bourgeoisie.

Maar met de ontwikkeling van de bourgeoisie groeit het proletariaat niet alleen in getal, het wordt tot groo-tere massa's samengedrongen, het wint in kracht en wordt zich van zijn kracht meer bewust. De belangen en levensvoorwaarden van het proletariaat worden meer en meer één, naar mate de machinerie het verschil tusschen soorten van arbeid uitwischt en het loon bijna overal tot het zelfde lage peil doet dalen. De toenemende konkurrentie van de bourgeoisie onder elkaar en de daaruit ontstaande handelskrisissen maken het loon van de arbeiders steeds onvaster; de steeds sneller vorderende, onophoudelijke verbetering van de machinerie brengt hun geheelen maatschappelijken toestand aan het wankelen; steeds meer verkrijgen de botsingen tusschen den enkelen arbeider en den enkelen bourgeois het karakter van botsingen tusschen twee klassen. De arbeiders beginnen met vereenigen tegen de bourgeoisie te vormen; zij komen bij elkaar om hun arbeidsloon te verdedigen. Zij stichten zelfs blijvende organisaties om in voorkomende geval-

len van verzet gewapend te zijn. Hier en daar breekt de strijd in oproeren uit.

Nu en dan behalen de arbeiders de overwinning, maar enkel voorbijgaand.

De eigenlijke uitkomst van hun aktie is niet het onmiddellijke voordeel, maar de steeds verder om zich heen grijpende vereeniging van de arbeiders. Zij wordt bevorderd door de toenemende middelen van verkeer, die door de groote industrie bevrijd worden en de arbeiders van verschillende plaatsen met elkaar in verbinding brengen. En juist enkel de verbinding is noodig om de vele plaatselijke gevechten van overal het zelfde karakter te centraliseeren tot een nationalen strijd, tot een klassenstrijd. Iedere klassenstrijd is evenwel een politieke strijd. En deze vereeniging, waarvoor de middeleeuwsche burgers met hun buurtwegen eeuwen moesten gebruiken, brengen de moderne proletariërs met hun spoorwegen binnen enkele jaren tot stand.

Die organisatie van de arbeiders tot een klasse en daarna tot een politieke partij, wordt telkens weer verbroken door de konkurrentie onder de arbeiders zelf. Maar zij verrijst altijd weer, sterker, vaster, machtiger. Zij noopt tot de erkenning van sommige belangen der arbeiders bij de wet, waarbij gebruik gemaakt wordt van de oneenigheden onder de bourgeoisie. B.v. de tien-urenwet in Engeland.

De botsingen in de oude maatschappij bevorderen als zoodanig dikwijls den ontwikkelingsgang van het proletariaat. De bourgeoisie is in een voortdurenden strijd gewikkeld: eerst tegen de aristokratie, later tegen die groepen van de bourgeoisie zelf wier belangen met den vooruitgang der industrie in tegenstelling komen; steeds tegen de bourgeoisie van alle vreemde landen. Bij al deze worstelingen ziet zij zich verplicht een

beroep te doen op het proletariaat, het om zijn hulp te vragen en het zoo in de politieke beweging te betrekken. Zelf dus voorziet zij het proletariaat van de middelen die zijn opkomst dienen, d.w.z. van de wapens tegen haar zelf.

Verder worden gelijk wij zagen door den vooruitgang der industrie geheele bestanddeelen van de bourgeoisie in het proletariaat neergeworpen of tenminste in hun levensvoorwaarden bedreigd. Ook zij brengen aan het proletariaat velerlei bij dat zijn opkomst kan dienen.

In tijden eindelijk wanneer de klassenstrijd zijn beslissing nadert, krijgt het ontbindingsproces binnen de heerschende klasse, binnen de geheele oude maatschappij een zoo heftig en scherp karakter, dat een klein deel der heerschende klasse zich van haar losmaakt en bij de revolutionaire klasse zich aansluit, van de klasse die de draagster is van de toekomst. Zooals dus vroeger een deel van den adel tot de bourgeoisie overging, zoo gaat thans een deel der bourgeoisie tot het proletariaat over, en in het bijzonder een deel der burgerlijke ideologen die tot het theoretisch begripen van de geheele historische beweging zich hebben opgewerkt.

Van alle klassen welke heden ten dage tegenover de bourgeoisie staan, is alleen het proletariaat een waarlijk revolutionaire klasse. De overige klassen verkwijnen en gaan onder met de groote industrie, het proletariaat is echter haar voortbrengsel.

De middenstander, de kleine industrieel, de kleine koopman, de handwerker, de boer, zij allen bestrijden de bourgeoisie om haar bestaan als middenstand voor den ondergang te bewaren. Zij zijn dus niet revolutionair, maar konservatief. Meer nog: zij zijn reactionair. Zijn zij revolutionair, dan zijn zij het met het oog op hun aanstaanden overgang tot het proletariaat,

zij verdedigen niet hun tegenwoordige maar hun toekomstige belangen, zij verlaten hun eigen standpunt om zich op dat van het proletariaat te plaatsen.

Het lompenproletariaat, dit produkt van een lijdelijke ontaarding der onderste lagen van de oude maatschappij, wordt door een proletarische revolutie hier en daar in de beweging geworpen, maar overeenkomstig zijn geheele levenswijze zal het meer geneigd zijn zich voor reaktionaire woelingen te verkoopen.

De levensvoorwaarden der oude maatschappij zijn teniet gedaan in de levensvoorwaarden van het proletariaat. De proletariër is bezitsloos; zijn verhouding tot vrouw en kind heeft niets meer gemeen met de burgerlijke gezinsbetrekkingen; de moderne industriële arbeid, de moderne onderwerping aan het kapitaal, dezelfde in Engeland als in Frankrijk, in Amerika als in Duitschland, heeft hem van alle nationaal karakter ontdaan. De wetten, de moraal, de godsdienst zijn voor hem evenzoovele burgerlijke vooroordeelen, waar zich even zoovele burgerlijke belangen achter verbergen.

Alle vroegere klassen die de macht veroverden, trachtten hun reeds verkregen plaats in de maatschappij te verzekeren door de geheele maatschappij aan de eischen van hun bedrijf te onderwerpen. De proletariërs kunnen de maatschappelijke produktiekrachten slechts in bezit nemen door hun eigen vorige wijze van toe-eigening en daarmee de geheele vorige toe-eigeningswijze af te schaffen. De proletariërs hebben niets van het hunne te verzekeren, zij hebben alle vorige zekerheden en verzekeringen van partikuliere personen op te ruimen.

Alle vorige bewegingen waren bewegingen van minderheden of in het belang van minderheden. De proletarische beweging is de zelfstandige beweging van de

overgroote meerderheid in het belang der overgroote meerderheid. Het proletariaat, de onderste laag van de tegenwoordige maatschappij, kan zich niet verheffen en overeind komen zonder dat de geheele bovenbouw der lagen die de officieele maatschappij vormen, in de lucht springt.

Ofschoon niet naar zijn wezen, is de strijd van het proletariaat tegen de bourgeoisie naar den vorm voorloopig een nationale strijd. Het proletariaat van ieder land moet natuurlijk eerst met zijn eigen bourgeoisie afrekenen.

Terwijl wij de ontwikkeling van het proletariaat in groote trekken schetsten, gingen wij den min of meer bedekten burgeroorlog binnen de bestaande maatschappij na tot aan het punt waar hij in een open revolutie uitbarst, en door de gewelddadige omverwerping van de bourgeoisie het proletariaat zijn heerschappij vestigt.

Alle vroeger samenleven berustte gelijk wij gezien hebben op de tegenstelling van verdrukkende en verdrukte klassen. Maar om een klasse te kunnen verdrukken, moeten de omstandigheden verzekerd zijn waaronder zij althans haar afhankelijk bestaan kan rekken. De lijfeigene heeft zich tot lid van de stedelijke gemeenschap opgewerkt, zooals de kleine burger tot bourgeois onder het juk van het feudalistische koningschap.

De moderne arbeider, daarentegen, in plaats van met den vooruitgang der industrie op te klimmen, zinkt steeds dieper onder het peil van zijn eigen klasse weg. De arbeider wordt een bedelaar en het pauperisme groeit nog sneller dan bevolking en rijkdom. Hieruit blijkt ten duidelijkste dat de bourgeoisie onbekwaam is nog langer de heerschende klasse in de maatschappij te blijven en de levensvoorwaarden van haar klasse

aan de maatschappij op te dringen als de regelende wet. Zij is niet in staat om te heerschen wijl zij niet in staat is haar slaven het bestaan als zoodanig te waarborgen, wijl zij genoodzaakt is hen te laten afzakken tot een toestand waarin zij hen onderhouden moet in plaats van door hen onderhouden te worden. De maatschappij kan niet meer leven onder haar, d.w.z. haar leven verdraagt zich niet meer met de maatschappij.

De wezenlijke voorwaarde van het bestaan en de heerschappij der bourgeoisie is de ophooping van den rijkdom in de handen van bijzondere personen, de vorming en vermeerdering van het kapitaal; de bestaansvoorwaarde van het kapitaal is de loonarbeid. De loonarbeid berust uitsluitend op de onderlinge konkurrentie van de arbeiders. De vooruitgang van de industrie, waarvan de bourgeoisie de willooze en weerlooze drager is, vervangt de verdeling van de arbeiders als gevolg van de konkurrentie, hun revolutionaire samentrekking door de vereeniging. Met de ontwikkeling der groote industrie wordt aldus onder de voeten der bourgeoisie den grondslag zelf weggenomen waarop zij produceert en zich de goederen toe-eigent. Zij produceert bovenal haar eigen doodgraver. Haar ondergang en de overwinning van het proletariaat zijn evenzeer onvermijdelijk.

II. PROLETARIËRS EN KOMMUNISTEN.

In welke verhouding staan de kommunisten tot de proletariërs in het algemeen?

De kommunisten vormen geen bijzondere partij tegenover de andere arbeiderspartijen.

Zij hebben geen belangen die afgescheiden zouden zijn van de belangen van het geheele proletariaat.

Zij stellen geen bepaalde beginselen op naar welke

zij de proletarische beweging zouden willen inrichten.

De kommunisten onderscheiden zich van de overige proletarische partijen enkel daardoor dat zij eenerzijds in de verschillende nationale bewegingen der proletariërs op de gemeenschappelijke, van de nationaliteit onafhankelijke belangen van het geheele proletariaat den nadruk leggen en de aandacht vestigen, aan den anderen kant door bij de verschillende ontwikkelingstrappen welke de strijd tusschen proletariaat en bourgeoisie doormaakt, steeds voor het belang der gezamenlijke beweging op te komen.

De kommunisten zijn dus praktisch het meest beslister, steeds verder strevende element der arbeiderspartijen in alle landen; theoretisch hebben zij op de overige massa van het proletariaat het inzicht in de omstandigheden, de richting en de algemeene uitkomsten der proletarische beweging vòòr.

Het eerste doel der kommunisten is hetzelfde als dat van alle overige proletarische partijen: vorming van het proletariaat tot een klasse, de val van de bourgeoisheerschappij, verovering van de politieke macht door het proletariaat.

De theoretische stellingen der kommunisten berusten geenszins op ideeën, op beginselen die door dezen of genen wereldverbeteraar uitgevonden of ontdekt zouden zijn.

Zij zijn enkel de algemeene uitdrukkingen van de feitelijke omstandigheden van een bestaanden klassenstrijd, van een onder onze oogen gebeurende maatschappelijke beweging. De afschaffing van tegenwoordige eigendomsverhoudingen is niet iets dat het kommunisme uitsluitend zou kenmerken.

Alle eigendomsverhoudingen waren onderworpen aan een bestendige historische wisseling, aan een bestendige historische verandering.

De Fransche revolutie b.v. schafte den feudalen eigendom ten gunste van den burgerlijken af.

Wat het kommunisme onderscheidt, is niet de afschaffing van den eigendom in het algemeen, maar de afschaffing van den burgerlijken eigendom.

Echter is het moderne burgerlijke privaatbezit de laatste en meest volledige uitdrukking van de wijze van voortbrenging en toe-eigening der produkten die op klassentegenstellingen, op de uitbuiting van den eenen mensch door den anderen berust.

In dezen zin kunnen de kommunisten hun theorie samenvatten in de eene uitdrukking: opheffing van het privaatbezit.

Men heeft ons kommunisten verweten dat wij het persoonlijk verkregene, het door eigen arbeid verworven bezit afschaffen; het bezit dat den grondslag uitmaakt van alle persoonlijke vrijheid, werkzaamheid en zelfstandigheid.

Verworven, verkregen, zelfverdiend eigendom!

Spreekt gij van den eigendom van kleine burgers of boeren, dat aan den burgerlijken eigendom voorafging? Wij behoeven het niet af te schaffen, de ontwikkeling der industrie heeft het afgeschaft en schafft het nog dagelijks af.

Of spreekt gij van den modernen burgerlijken privaateigendom?

Maar verschaft soms de loonarbeid, de arbeid van den proletariër hem eigendom? Volstrekt niet. Die arbeid levert kapitaal op, d.w.z. den eigendom die den loonarbeid uitbuit, die zich alleen vermeerderen kan onder de voorwaarde van nieuwen loonarbeid voort te brengen, om hem opnieuw uit te buiten. De eigendom in zijn hedendaagsche gedaante beweegt zich in de tegenstelling van kapitaal en arbeid. Laten wij de beide kanten van deze tegenstelling beschouwen.

Kapitalist zijn, beteekent niet slechts een zuiver persoonlijke, maar een maatschappelijke plaats bij de produktie in te nemen. Het kapitaal is een gemeenschappelijk produkt en kan slechts door de samenwerking van vele leden, ja eigenlijk slechts door de samenwerking van alle leden der maatschappij in beweging worden gebracht.

Het kapitaal is dus geen persoonlijke, maar een maatschappelijke macht.

Wanneer dus het kapitaal in een gemeenschappelijke, allen leden der maatschappij toebehoorende macht wordt veranderd, dan is dit niet een verandering van persoonlijk eigendom in maatschappelijk eigendom. Alleen het maatschappelijk karakter van den eigendom verandert. Hij verliest zijn klassenkarakter.

Wat den loonarbeid betreft, is zijn gemiddelde prijs het minimum van het arbeidsloon, d.w.z. het geheel der levensmiddelen die noodig zijn om den arbeider als arbeider in het leven te houden. Wat dus de loonarbeider door zijn werkzaamheid zich toe-eigent, is slechts voldoende om het enkele leven wederom mogelijk te maken. Wij willen deze persoonlijke beschikking over de arbeidsprodukten voor de instandhouding van het onmiddellijke leven geenszins afschaffen, een beschikking welke geen winst oplevert waarmee macht over arbeid van anderen kan worden verkregen. Wij willen slechts het jammerlijke karakter van die beschikking opheffen waarbij de arbeider alleen leeft om het kapitaal te doen toenemen, en alleen in zoover leeft als het belang der regeerende klasse het vereischt.

In de burgerlijke maatschappij is de levende arbeid slechts het middel om den voorraad opgehoopten arbeid te vergrooten. In de kommunistische maatschappij is opgehoopte arbeid slechts een middel om

het levensproces van de arbeiders te verruimen, te verrijken en te versterken.

In de burgerlijke maatschappij heerscht dus het verleden over de toekomst, in de kommunistische de toekomst over het verleden. In de burgerlijke maatschappij is het kapitaal zelfstandig en persoonlijk, terwijl het arbeidende individu onzelfstandig en onpersoonlijk is.

En de opheffing van deze verhouding noemt de bourgeoisie opheffing der persoonlijkheid en vrijheid. En terecht Het is inderdaad te doen om de opheffing van de bourgeois-persoonlijkheid, van haar zelfstandigheid en vrijheid.

Onder vrijheid verstaat men onder de tegenwoordige produktieverhoudingen den vrijen handel, den vrijen koop en verkoop.

Maar als het sjaggeren vervalt, vervalt ook het vrije sjaggeren. De praatjes over het vrije sjaggeren, evenals al het andere gezwets over vrijheid van onze bourgeoisie kunnen alleen eenigen zin hebben tegenover het onvrije sjaggeren, tegenover den toestand van den geknevelden burger der Middeleeuwen, niet tegenover de kommunistische opheffing van het sjaggeren, van de burgerlijke produktieverhoudingen en de bourgeoisie zelf.

Het doet u onderstellen, dat wij den privaateigendom willen opheffen. Maar in uw bestaande maatschappij is de privaateigendom voor negen tienden van haar leden opgeheven; hij bestaat juist daardoor, dat hij voor negen tienden niet bestaat. Gij verwijt ons dus, dat wij een eigendom willen opheffen, die de afwezigheid van eigendom bij de overgrootste meerderheid der maatschappij tot noodzakelijke voorwaarde heeft.

In één woord: gij verwijt ons dat wij uw eigendom willen opheffen. Nu, dat willen wij inderdaad.

Van het oogenblik af dat de arbeid niet meer omgezet

kan worden in kapitaal, geld, grondrente, kortom in een maatschappelijke macht waarvan personen zich kunnen meester maken, d.w.z. zoodra de persoonlijke eigendom niet meer in burgerlijken eigendom kan overgaan, verklaart gij dat de persoonlijkheid is opgeheven.

Gij erkent dus dat gij onder de persoonlijkheid niemand anders verstaat dan den bourgeois, den burgerlijken eigenaar. En deze persoonlijkheid zal stellig opgeheven worden.

Het kommunisme ontnemt niemand de macht om zich maatschappelijke produkten toe te eigenen; het ontnemt alleen de macht om door deze toe-eigening andermans arbeid aan zich te onderwerpen.

Men heeft tegen ons aangevoerd dat met de opheffing van den privaateigendom alle werkzaamheid zou ophouden en een algemeene luiheid intreden.

Maar dan zou de burgerlijke maatschappij reeds lang aan luiheid te gronde zijn gegaan, want die in haar werken, verrijken zich niet; en die in haar zich verrijken, werken niet. De geheele opmerking komt neer op de onnoozele waarheid dat er geen loonarbeid meer zal zijn zoodra er geen kapitaal meer is.

Alle bezwaren die tegen de kommunistische wijze van voortbrenging en verdeling der stoffelijke produkten worden aangevoerd, zijn ook gebruikt tegen de verdeling en voortbrenging der geestelijke produkten. Zooals voor den bourgeois het ophouden van den klasse-eigendom het ophouden van de produktie zelf is, zoo staat voor hem het ophouden van de klassebeschaving gelijk met het ophouden van alle beschaving.

De beschaving waarvan hij het verlies betreurt is voor de overgroote meerderheid de vorming tot machine.

Maar strijdt niet met ons zoolang gij aan uw burgerlijke voorstellingen van vrijheid, beschaving, recht enz.,

de afschaffing van den burgerlijken eigendom afmeet. Ook uw denkbeelden zijn voortbrengselen van de burgerlijke produktie en eigendomstoestanden, gelijk uw recht enkel is de tot wet verheven wil van uw klasse, een wil waarvan de inhoud bepaald is door de stoffelijke levensvoorwaarden van uw klasse.

De baatzuchtige voorstelling, waarin gij uw produktie en eigendomstoestanden uit historische, in den loop der produktie voorbijgaande toestanden in eeuwige natuur en zedewetten wilt veranderen, die voorstelling hebt gij gemeen met alle ondergegane heerschende klassen. Wat gij voor den antieken eigendom begrijpt, moogt gij niet meer begrijpen voor den burgerlijken eigendom.

Opheffing van het gezin. Zelfs de radikalen winden zich op wegens dit schandelijke plan van de kommunisten.

Wat is de grondslag van het tegenwoordige, het burgerlijke gezin? Het kapitaal, de persoonlijke toe-eigening. Volledig ontwikkeld bestaat het gezin slechts voor de bourgeoisie, maar het vindt zijn aanvulling in de gedwongen gezinsloosheid van de proletariërs en de openbare prostitutie.

Het gezin van de bourgeoisie valt natuurlijk weg met het wegvallen van die aanvulling en beide verdwijnen met de verdwijning van het kapitaal.

Verwijt gij ons dat wij de uitbuiting willen opheffen van de kinderen door hun ouders? Wij bekennen deze misdaad.

Maar, zegt gij, wij heffen de innigste verhoudingen op wanneer wij de maatschappelijke opvoeding in de plaats brengen van de huiselijke.

En is niet ook uw opvoeding door de maatschappij bepaald? — door de maatschappelijke verhoudingen waarin gij opvoedt, door de min of meer rechtsstreek-sche bemoeing van de maatschappij door middel van

de school enz.? De kommunisten komen niet voor het eerst met den invloed van de maatschappij op de opvoeding, zij veranderen alleen haar karakter, zij ontrukken de opvoeding aan den invloed der heerschende klasse.

De burgerlijke redeneeringen over gezin en opvoeding, over de innige verhouding tusschen ouders en kinderen worden des te walgelijker hoe meer als gevolg van de groote industrie alle gezinsbanden voor de proletariërs worden verscheurd en de kinderen eenvoudig veranderd worden tot handelsartikelen en werktuigen om te arbeiden.

Maar gij kommunisten wilt het gemeenschappelijk bezit van vrouwen invoeren, roept de geheele bourgeoisie in koor ons toe.

De bourgeois ziet in zijn vrouw enkel een arbeidsinstrument. Hij hoort dat de arbeidsinstrumenten gemeenschappelijk zullen worden en kan natuurlijk dan niet anders denken dan dat dat lot ook de vrouwen treffen zal.

Hij beseft niet dat het juist te doen is om de plaats van de vrouw als enkel instrument tot produktie op te heffen.

Overigens is niets belachelijker dan de hoogzedelijke verontwaardiging van onze bourgeois over de beweerde officieele vrouwengemeenschap van de kommunisten. De kommunisten behoeven de vrouwengemeenschap niet in te voeren, zij heeft bijna altijd bestaan.

Onze bourgeois, niet tevreden met de beschikking over de vrouwen en dochters van hun proletariërs, om van de officieele prostitutie in 't geheel niet te spreken, scheppen er een groot behagen in hun vrouwen wederkeerig te verleiden.

Het burgerlijke huwelijk is in waarheid de gemeenschappelijkheid van de getrouwde vrouwen. Hoogstens

zou men den kommunisten kunnen verwijten, dat zij in de plaats van een huichelachtig bedekte, een officieele, openlijke vrouwengemeenschap wilden stellen. Het spreekt overigens van zelf dat met de opheffing der tegenwoordige produktietoestanden ook de uit hen voortkomende vrouwengemeenschap, d.w.z. de officieele en niet-officieele prostitutie, verdwijnt.

Den kommunisten is verder verweten dat zij het vaderland, de nationaliteit willen afschaffen.

De arbeiders hebben geen vaderland. Men kan hun niet afnemen wat zij niet bezitten. Zoolang het proletariaat allereerst nog de politieke macht moet veroveren en zich zelf tot nationale klasse verheffen, zich zelf als natie moet konstitueeren, is het zelf nog nationaal, ofschoon volstrekt niet in den zin van de bourgeoisie.

De nationale afzondering en onderlinge tegenstellingen der volken verdwijnen meer en meer reeds met de ontwikkeling der bourgeoisie, met de handelsvrijheid, de wereldmarkt, de gelijkvormigheid van de industriele produktie en de daarbij behorende levensverhoudingen.

De heerschappij van het proletariaat zal hen nog meer doen verdwijnen. Vereenigde aktie, tenminste der beschaafde landen, is een der eerste vereischten tot zijn bevrijding.

Naar mate de exploitatie van het eene individu door het andere opgeheven wordt, wordt de exploitatie van het eene volk door het andere opgeheven.

Met de tegenstelling van de klassen binnen de grenzen van het volk vervalt de onderlinge vijandschap der volken.

De aanklachten tegen het kommunisme die van godsdienstige, wijsgeerige en ideologische standpunten in 't algemeen worden uitgebracht, verdienen geen breedvoerige weerlegging.

Is er diep inzicht voor noodig om te begrijpen dat

met de levensomstandigheden der menschen, met hun maatschappelijke verhoudingen, met hun maatschappelijk aanzijn, ook hun voorstellingen, beschouwingen en begrippen, met één woord: hun bewustzijn verandert?

Wat bewijst de geschiedenis der ideeën anders dan dat de geestelijke produktie zich met de stoffelijke wijzigt? De heerschende begrippen van een tijd waren steeds slechts de ideeën der heerschende klassen.

Men spreekt van ideeën die een geheele samenleving omwentelen; daarmee spreekt men alleen het feit uit dat binnen de oude samenleving, de bestanddeelen van een nieuwe zich hebben gevormd, dat met de ontbinding der oude levensomstandigheden de ontbinding der oude ideeën gelijken tred houdt.

Toen de oude wereld haar ondergang naderde, werden de oude godsdiensten door den christelijken godsdienst overwonnen. Toen de christelijke ideeën in de 18de Eeuw voor de *Verlichtings*-ideeën moesten wijken, streed de feudale maatschappij haar doodstrijd met de toenmaals revolutionaire bourgeoisie. De ideeën van gewetens- en godsdienstvrijheid getuigden slechts van de heerschappij der vrije konkurrentie op het gebied der wetenschap.

„Toegegeven,” zal men zeggen, „dat godsdienstige, moreele, filosofische, politieke en rechtsideeën enz. zich wijzigden in den loop der historische ontwikkeling. Maar de godsdienst, de moraal, de filosofie, de politiek, het recht hielden zich bij al die wisselingen staande. Er bestaan dus eeuwige waarheden, zooals vrijheid, rechtvaardigheid enz. die alle maatschappelijke toestanden gemeen hebben. Het kommunisme schaft evenwel de eeuwige waarheden af, het schaft den godsdienst af, de moraal, in plaats van hun een nieuwe gedaante

te geven, het komt dus in tegenspraak met alle voorafgaande ontwikkeling."

Waartoe is deze aanklacht terug te brengen? De geschiedenis der geheele samenleving bewoog zich tot dusver in klassentegenstellingen, welke in verschillende tijdvakken verschillend waren.

Maar welken vorm zij ook hebben aangenomen, de uitbuiting van het eene deel der maatschappij door het andere is een feit dat alle vervlogen eeuwen met elkander gemeen hadden. Geen wonder dus dat het maatschappelijk bewustzijn van alle eeuwen, ondanks alle menigvuldigheid en verscheidenheid, in bepaalde gemeenschappelijke vormen zich beweegt, in bewustzijnsvormen die alleen met het volkomen verdwijnen van de klassentegenstelling geheel te niet gaan.

De kommunistische revolutie is de radikaalste breuk met de overgeleverde eigendomstoestanden; geen wonder dat in haar ontwikkelingsgang het radikaalste met de overgeleverde ideeën gebroken wordt.

Maar nu genoeg van de bezwaren der bourgeoisie tegen het kommunisme.

Wij zagen boven reeds, dat de eerste stap in de arbeidersrevolutie, de verheffing van het proletariaat tot heerschende klasse, de verovering van de democratie is.

Het proletariaat zal zijn politieke macht gebruiken om de bourgeoisie voor en na al het kapitaal af te nemen, alle produktie-instrumenten in de handen van het als heerschende klasse georganiseerde proletariaat te vereenigen en de hoeveelheid produktie-krachten zoo snel mogelijk te vermeerderen.

Dit kan natuurlijk in het begin slechts gebeuren door willkeurige inbreuken op het eigendomsrecht en op de burgerlijke produktieverhoudingen, dus door maatregelen die economisch onvoldoende en onhoudbaar

schijnen, maar die in den loop der beweging zich zelf voorstuwen en als middelen voor de omwenteling der geheele produktiewijze onvermijdelijk zijn.

Deze maatregelen zullen natuurlijk naar gelang der verschillende landen verschillend zijn.

Voor de verstgevoorderde landen zullen echter de volgende vrij algemeen in toepassing kunnen komen:

1. Onteigening van het grondbezit en gebruik van de grondrente voor staatsuitgaven.
2. Sterk opklimmende belastingen.
3. Afschaffing van het erfrecht.
4. Inbeslagneming van het eigendom van alle emigranten en rebellen.
5. Centralisatie van het krediet in handen van den staat door een nationale bank met staatskapitaal en uitsluitend monopolie.
6. Centralisatie van het vervoerwezen in handen van den staat.
7. Vermeerdering van de staatswerkplaatsen, produktiemiddelen, ontginning en verbetering van landerijen volgens een gemeenschappelijk plan.
8. Gelijke arbeidsplicht voor allen, oprichting van industriele legers, vooral voor den landbouw.
9. Vereeniging van nijverheid en landbouw. Bevordering van het geleidelijke opheffen van het verschil tusschen stad en land.
10. Openbaar en kosteloos onderwijs voor alle kinderen. Opheffing van den fabrieksarbeid van kinderen in den bestaanden vorm. Verbinding van de opvoeding met de stoffelijke produktie, enz.

Zijn in den loop der ontwikkeling de klassenverschillen verdwenen en is alle produktie in de handen der vereenigde individuen samengetrokken, dan verliest de openbare macht haar politiek karakter. De politieke

macht in den eigenlijken zin is de georganiseerde macht van een klasse voor de verdrukking van een andere. Als het proletariaat in den strijd tegen de bourgeoisie zich vereenigen moet tot een klasse, door een revolutie zich zelf tot een heerschende klasse maakt en als heerschende klasse haar macht gebruikt om de oude produktieverhoudingen op te heffen, dan heft het met deze produktieverhoudingen de bestaansvoorwaarden van de klassentegenstelling, van alle klassen hoegenaamd en daarmee zijn eigen heerschappij als klasse op.

In de plaats van de oude burgerlijke maatschappij met haar klassen en klassentegenstellingen treedt een gemeenschap, waarin de vrije ontwikkeling van een ieder de voorwaarde is tot de vrije ontwikkeling van allen.

III. SOCIALISTISCHE EN KOMMUNISTISCHE LITTERATUUR.

1. Het reaktionaire socialisme.

a) Het feudale socialisme.

De Fransche en Engelsche aristokratie was krachtens haar plaats in de geschiedenis geroepen pamfletten te schrijven tegen de moderne burgerlijke maatschappij. In de Fransche Juli-revolutie van 1830, in de Engelsche beweging voor de hervorming van het kiesrecht, had zij het wederom afgelegd tegenover den gehaten indringer. Van een ernstigen politieken strijd kon geen sprake meer zijn. Alleen de litterarische strijd bleef haar over.

Maar ook op letterkundig gebied was de oude woordenkraam uit den tijd der Restauratie onmogelijk geworden. Om de gemoederen te winnen moest de aristokratie haar belangen schijnbaar uit het oog ver-

liezen en enkel voor het belang van de uitgebuiten arbeidersklasse haar akte van beschuldiging tegen de bourgeoisie inkleeden. Zoo kon zij zich de voldoening vergunnen van schimplicderen op den nieuwen heerscher te zingen en hem min of meer verontrustende voorspellingen in het oor te blazen.

Op deze wijze ontstond het feudalistische socialisme: half klaaglied, half paskwil, half naklank uit het verleden, half dreigement der toekomst, somtijds de bourgeoisie in het hart treffend door bittere, geestig vernietigende kritiek, altijd lachwekkend door volkomen onbekwaamheid om den gang der moderne historie te begrijpen.

Den proletarischen bedelzak zwaaiden zij als vaandel om het volk achter zich te krijgen. Maar telkens wanneer het hen volgde, zag het van achteren bij hen de oude feudale wapenschilden en liep heen met luid en oncerbiedig gelach.

Een deel der Fransche koningsgezinden en het Jonge Engeland gaven dit schouwspel ten beste.

Als de feudalen aantoonen dat hun wijze van uitbuiting anders ingericht was dan de burgerlijke uitbuiting, dan vergeten zij enkel dat zij onder geheel verschillende en thans verouderde omstandigheden de uitbuiting bedreven. Als zij doen zien dat onder hun heerschappij het moderne proletariaat niet bestaan heeft, dan vergeten zij alleen dat de moderne bourgeoisie juist een noodzakelijk voortbrengsel van hun maatschappelijke orde was.

Overigens verhelen zij het reaktionaire karakter van hun kritiek zoo weinig, dat hun voornaamste aanklacht tegen de bourgeoisie juist bestaat uit de opmerking dat onder haar stelsel zich een klasse ontwikkelt, die de geheele oude maatschappelijke orde verstoren zal.

Zij verwijten de bourgeoisie nog meer dat zij een

revolutionair proletariaat dan dat zij in het algemeen een proletariaat voortbrengt.

In de praktische politiek nemen zij daarom deel aan alle geweldmaatregelen tegen de arbeidersklasse, en in het gewone leven zijn zij er niet te goed voor, ondanks al hun opgeblazen praatjes, te nemen wat zij krijgen kunnen, en trouw, liefde en eer te verwisselen met het sjaggeren in schapenwol, beetwortels en borrels.

Zooals de priester altijd hand in hand ging met de feudalen, zoo gaat ook het socialisme van de zwartrokken samen met het feudalistische.

Niets gemakkelijker dan het christelijke ascetisme een socialistisch tintje te geven. Heeft het Christendom niet ook tegen den privaateigendom, tegen den staat geijverd? Heeft het niet daarvoor in de plaats de weldadigheid en het aalmoesvragen, het celibaat en de dooding des vleesch, het kloosterleven en de Kerk gepredikt? Het Christelijk socialisme is slechts het wijwater waarmee de priester de ergernis van den aristokraat inzegt.

b. Het kleinburgerlijk socialisme.

De feudale aristocratie is niet de eenige klasse die door de bourgeoisie ten val wordt gebracht, wier levensvoorwaarden in de moderne burgerlijke maatschappij verwijnen en afsterven. De middeleeuwsche poorterschap en de kleine boerenstand waren de voorloopers van de bourgeoisie. In de minder industrieel en commercieel ontwikkelde landen sleepte deze klasse haar bestaan nog voort naast de opkomende bourgeoisie.

In de landen waar zich de moderne beschaving heeft ontwikkeld, heeft zich een nieuwe kleine-burgerstand gevormd die tusschen proletariaat en bourgeoisie zweeft

en als een aanvulsel van de burgerlijke maatschappij zich steeds opnieuw vormt, wier leden echter voortdurend door de concurrentie in het proletariaat worden gestooten, ja zella met de ontwikkeling van de groote industrie het tijdstip zien naderen dat zij als zelfstandig deel der moderne maatschappij geheel verdwijnen en in den handel, in de manufaktur, in den landbouw door opzichters en bedienden worden vervangen.

In landen als Frankrijk, waar de boerenklasse veel meer dan de helft der bevolking uitmaakt, was het natuurlijk, dat schrijvers die voor het proletariaat tegen de bourgeoisie optraden, bij hun kritiek van het bourgeoisstelsel een kleinburgerlijken en kleinboerschen maatstaf toepasten, en voor de arbeiders partij kozen van het standpunt der kleine burgerij. Zoo vormde zich het kleinburgerlijke socialisme. Sismondi is het hoofd van deze litteratuur niet alleen voor Frankrijk maar ook voor Engeland.

Dit socialisme ontleedde met groote scherpzinnigheid de tegenstrijdigheden in de moderne produktietoestanden. Het ontmaskerde de huichelachtige mooi-praterij van de staathuishoudkundigen. Het toonde onweerlegbaar de vernielende werkingen der machinerie en der arbeidsverdeeling aan, de samentrekking van kapitalen en van het grondbezit, de overproduktie, de krisissen, den onvermijdelijken ondergang van de kleine burgers en boeren, de ellende van het proletariaat, de anarchie in de produktie, de schreeuwende misstanden in de verdeeling van den rijkdom, den industrieelen verwoestingsoorlog der naties onderling, het verval van de oude zeden, van de oude gezinsverhoudingen, van de oude nationaliteiten.

Volgens zijn positieven inhoud wil dit socialisme hetzij de oude eigendomsverhoudingen en de oude samenleving, of wel wil het de moderne produktie en

verkeersmiddelen in het raam der oude eigendomsverhoudingen, dat zij verbroken hebben en moesten verbreken, weer met geweld opsluiten. In beide gevallen is het reaktionair en utopistisch tegelijk.

Gildenwezen in de manufaktur en aartsvaderlijk bestier op het platteland, dat zijn zijn laatste woorden.

In haar verdere ontwikkeling is deze richting in een laffe katterigheid verlopen.

c. Het Duitsche of „ware” socialisme.

De socialistische en kommunistische litteratuur van Frankrijk die onder den druk eener heerschende bourgeoisie ontstond en de litterarische uitdrukking van den strijd tegen deze heerschappij is, werd naar Duitschland ingevoerd in een tijd toen de bourgeoisie zoo juist haar strijd tegen het feudale absolutisme begon.

Duitsche filosofen, halve filosofen en lettervrienden maakten zich met graagte van deze geschriften meester en vergaten alleen dat bij hun binnenkomen uit Frankrijk de Fransche verhoudingen niet tegelijk naar Duitschland waren overgebracht. Tegenover de Duitse toestanden verloor de Fransche litteratuur alle direkte praktische beteekenis en verkreeg zij een zuiver litterarisch aanzien. Zij moest den indruk maken van ijdele bespiegeling over de verwezenlijking van het wezen der menschen. Zoo bezaten voor de Duitsche filosofen der 18e eeuw de eischen van de eerste Fransche revolutie slechts den zin van eischen der „praktische rede” in het algemeen te zijn, en de wilsuitingen van de revolutionaire Fransche bourgeoisie beteekenden in hun oogen de wetten van dit zuiveren

wil, van den wil gelijk hij behoort te zijn, van den echt menschelijken wil.

Het werk van de Duitsche litteratoren bestond enkel daarin, dat zij de nieuwe Fransche ideeën met hun oud wijsgeerig geweten in overeenstemming brachten, of veeleer van hun wijsgeerig standpunt uit de Fransche ideeën zich toe-eigenden.

Deze toe-eigening geschiedde op de zelfde manier waarmee men in het algemeen zich een vreemde taal toe-eigent, n.l. door de vertaling.

Het is bekend, hoe de monniken handschriften waarop de klassieke werken van den ouden heidenschen tijd waren geschreven, met laffe katholieke heiligen-geschiedenissen overdekten. De Duitsche litteratoren gingen omgekeerd te werk met de wereldsche Fransche litteratuur. Zij schreven hun filosofischen onzin achter het oorspronkelijke Fransch. B.v. achter de Fransche kritiek der geldverhoudingen schreven zij: „Vervreemding van het menschelijk wezen”, achter de Fransche kritiek van den bourgeoisstaat: „Opheffing der heerschappij van het abstrakt algemeene”, enz.

De onderschuiving van deze filosofische zegswijzen aan de Fransche uiteenzettingen doopten zij: „filosofie van de daad”, „het ware socialisme”, „Duitsche wetenschap van het socialisme”, „filosofische grondslagen van het socialisme,” enz.

De Fransche socialistisch-kommunistische litteratuur werd zoo feitelijk ontmand. En daar zij in de hand van den Duitscher ophield den strijd van één klasse tegen de andere uit te drukken, hield de Duitscher zich overtuigd dat hij de *Fransche éénzijdigheid* had overwonnen, door in de plaats van ware behoeften, de behoefte naar waarheid, en in plaats van de belangen der proletariërs de belangen van het menschelijk wezen, van den mensch als zoodanig, verdedigd te

hebben — van den mensch die geen enkele klasse, die hoegenaamd niet tot de werkelijkheid, die alleen den neveligen hemel der filosofische verbeelding toebehoort.

Dit Duitsche socialisme, dat zijn onbeholpen schoolwerk zoo ernstig en plechtig opnam en met zooveel drukte in de wereld uitbazuinde, verloor intusschen allengs zijn waanwijze onschuld.

De strijd der Duitsche, vooral der Pruisische bourgeoisie, tegen den adel en het onbeperkte koningschap, in één woord: de liberale beweging, werd ernstiger.

Aan het ware socialisme werd aldus de gewenschte gelegenheid gegeven, tegenover de politieke beweging de socialistische eischen te stellen, de van ouds bekende vervloekingen tegen het liberalisme, den grondwettigen staat, tegen de burgerlijke konkurrentie, de burgerlijke persvrijheid, het burgerlijke recht, de burgerlijke vrijheid en gelijkheid te slingeren, en de volksmassa voor te preeken dat zij bij deze burgerlijke beweging niets te winnen, veeleer alles te verliezen zou hebben. Het Duitsche socialisme vergat te rechter tijd dat de Fransche kritiek, waarvan het de geestelooze weerklank was, de moderne burgerlijke maatschappij met de daarbij behoorende stoffelijke levensomstandigheden en de overeenkomstige staatsregeling had ondersteld, alles onderstellingen welke in Deutschland nog veroverd moesten worden.

Het diende den Duitschen absoluten regeeringen met hun gevolg van priesters, schoolmeesters, landjonkers en bureaucraten als gewenschte vogelverschrikkers tegen de dreigend opkomende bourgeoisie.

Het leverde het zoetsappig aanvulsel bij de bitterheid van de zweepslagen en geweerkogels waarmee dezelfde regeeringen de Duitsche arbeidersopstanden beantwoordden.

Het ware socialisme op deze manier een wapen in de hand der arbeiders tegen de Deutsche bourgeoisie, het vertegenwoordigde ook rechtstreeks een nationaal belang, het belang der Deutsche kleine burgerij. In Deutschland vormt het uit de 16e eeuw afkomstige en sedert dien tijd in verschillende gedaanten hier telkens weer opduikende kleinburgerdom den eigenlijken grondslag der bestaande toestanden.

Zijne instandhouding is de instandhouding der bestaande Deutsche toestanden. Van de industriele en politieke heerschappij der bourgeoisie vreest het den zwaren ondergang, enerzijds wegens samentrekking van het kapitaal, aan den anderen kant door het opkomen van een revolutionair proletariaat. Het ware socialisme scheen hem twee vliegen met één klap te slaan en breidde zich uit als een besmettelijke ziekte.

Het gewaad, gewerkt uit het spinneweb van wijsgeerige bespiegeling, bestikt met de bloemen van literarische mooi-praterij, doortrokken van liefelijk-zwoele gemoedsdauw, dit onaardsche gewaad, waarin de Deutsche socialisten hun paar magere eeuwige waarheden hielden, vermeederde slechts den afzet van hun waar bij dit publiek.

Zijnerzijds begreep het Deutsche socialisme steeds beter zijn roeping, de hoogdravende vertegenwoordiger van deze kleine burgerij te zijn.

Het proklameerde de Deutsche natie als de normale natie en den Deutschen kleinburger als den normalen mensch. Het gaf aan ieder van diens laagheden een verborgen, hooger, socialistischen zin, zoodat zij haar tegendeel beteekende. Het trok de laatste konsekwentie toen het rechtstreeks tegen de *ruw-vernielende* richting van het kommunisme optrad en zijn onpartijdige verhevenheid boven allen klassenstrijd verkondigde. Met zeer weinige uitzonderingen behoort alles wat in

Duitschland aan zoogenoemde socialistische en kommunistische geschriften in omloop is tot het gebied van deze ontzenuwende litteratuur.¹⁾

2. Het konservatieve of bourgeois-socialisme.

Een deel der bourgeoisie wenscht de sociale misstanden te verhelpen ten einde het voortbestaan van de burgerlijke maatschappij te verzekeren.

Hiertoe behooren: staathuishoudkundigen, menschen-vrienden, humanitairers, verbeteraars van den toestand der arbeidende klassen, liefdadigheidsbestuurders, dierenbeschermers, geheelonthouders, speciale hervormers van de meest verschillende soort. En ook tot geheele stelsels is dit bourgeois-socialisme uitgewerkt geworden.

Als voorbeeld noemen wij Proudhon's *Philosophie de la Misère*.

De socialistische bourgeois willen de levensvoorwaarden der moderne maatschappij zonder den daaruit noodzakelijk voortkomenden strijd en gevaren. Zij willen de bestaande maatschappij na aftrek der haar revolutioneerende en haar ontbindende elementen. De bourgeois stelt zich de wereld waarin zij heerscht natuurlijk voor als de beste wereld. Het bourgeois-socialisme werkt deze troostvolle voorstelling half of geheel tot een stelsel uit. Als hij het proletariaat aanspoort zijn stelsels te verwezenlijken en naar het nieuwe Jeruzalem op te gaan, dan verlangt het eigenlijk slechts dat het in de huidige maatschappij blijft staan, maar zijn hatelijke gedachten over die maatschappij zal afleggen.

¹⁾ De revolutiestorm van 1848 heeft deze geheele schunnige richting weggevaagd en haar dragers de lust ontnomen nog verder aan socialisme te doen. Hoofdvertegenwoordiger en klassiek type van deze soort is de heer Karl Grün.

Een tweede minder stelselmatige maar meer praktische vorm van dit socialisme trachtte de arbeidersklasse van iedere revolutionaire beweging afkeerig te maken door het bewijs dat niet deze of gene politieke verandering, maar enkel een verandering in de stoffelijke levensomstandigheden, van de economische omstandigheden, haar zou kunnen dienen. Onder verandering van de stoffelijke levensomstandigheden verstaat dit socialisme echter geenszins de afschaffing der burgerlijke produktieverhoudingen, die slechts langs revolutionairen weg mogelijk is maar administratieve verbeteringen die op den bodem van die produktieverhoudingen plaats vinden, dus aan de verhouding van kapitaal en loonarbeid niets veranderen, maar in het beste geval voor de bourgeoisie de kosten van haar heerschappij verminderen en haar staatshuishouding vereenvoudigen.

Zijn volkomen uitdrukking bereikt het bourgeoisocialisme eerst daar waar het een enkel redekunstige voorstelling wordt.

Vrijhandel! in het belang der arbeidende klasse; beschermende rechten! in het belang der arbeidende klasse; cellulaire gevangenissen! in het belang der arbeidende klasse: dat is het laatste, het eenige ernstig gemeente woord van het bourgeoisocialisme.

Het socialisme der bourgeoisie bestaat juist in de bewering dat de bourgeois bourgeois zijn — in het belang der arbeidende klasse.

3. Het kritisch-utopistische socialisme en kommunisme.

Wij spreken hier niet van de litteratuur die in alle groote moderne revoluties de eischen van het proletariaat uitdrukte. (Geschriften van Baboeuf, enz.)

De eerste pogingen van het proletariaat in een tijd

van algemeene beroering, in het tijdvak van de onderwerping der feudale maatschappij, rechtstreeks zijn eigen klassenbelangen door te zetten, mislukten noodzakelijk door den onontwikkelden vorm van het proletariaat zelf zoowel als door het ontbreken van de stoffelijke mogelijkheden voor zijn bevrijding, welke juist eerst het voortbrengsel van het burgerlijk tijdvak zijn. De revolutionaire litteratuur die deze eerste bewegingen van het proletariaat vergezelde, is naar haar inhoud noodzakelijk reaktionair. Zij leert een algemeen ascetisme en een ruwe gelijkmakerij.

De eigenlijk socialistische en kommunistische stelsels, de stelsels van Saint-Simon, Fourier, Owen enz. kwamen te voorschijn in het eerste onontwikkelde tijdvak van den strijd tusschen proletariaat en bourgeoisie dat wij boven hebben geschetst. (Zie *Bourgeoisie en Proletariaat*.)

De uitvinders van deze stelsels zien inderdaad de tegenstelling van de klassen zoowel als de werking der ontbindende elementen in de heerschende maatschappij zelf. Maar zij vermogen aan den kant van het proletariaat geen historische eigen werkzaamheid te zien, geen aan het proletariaat eigen politieke beweging.

Aangezien de ontwikkeling van de klassentegenstelling gelijken tred houdt met de ontwikkeling van de industrie, vinden zij evenmin de stoffelijke mogelijkheden tot zijn bevrijding aanwezig, en zoeken zij naar een maatschappij-wetenschap, naar maatschappelijke wetten om deze mogelijkheden te scheppen.

In de plaats van de maatschappelijke krachten moet hun persoonlijke vindingrijkheid komen; in de plaats van de historische mogelijkheden der bevrijding, fantastische; in de plaats van de geleidelijk komende organisatie van het proletariaat tot een klasse, een zelfverzonnen organisatie der maatschappij. De

toekomstige wereldgeschiedenis lost zich voor hen op in de propaganda en de praktische uitvoering van hun toekomstplannen.

Zij zijn zich wel bewust in hun plannen voornamelijk het belang der arbeidende klasse als de meest lijdende klasse te vertegenwoordigen. Maar slechts onder het gezichtspunt van de meest lijdende klasse bestaat het proletariaat voor hen.

De ontwikkelde vorm van den klassenstrijd, zoowel als hun eigen plaats in het leven, brengen evenwel mede dat zij ver boven die klassentegenstelling verheven meenen te zijn.

Zij willen de plaats in het leven der samenleving, ook van de meest welgestelden verbeteren. Zij doen daarom voortdurend een beroep op de geheele maatschappij zonder onderscheid, ja zelfs bij voorkeur op de heerschende klasse. Men behoeft hun stelsel immers slechts te begrijpen om het te erkennen als het best mogelijke plan voor de best mogelijke samenleving.

Zij verwerpen daarom alle politieke, in het bijzonder alle revolutionaire aktie, zij willen hun doel langs vreedzamen weg bereiken en trachten door kleine, natuurlijk mislukkende proefnemingen, door de macht van het voorbeeld een baan te breken voor het nieuwe maatschappelijke evangelie.

De fantastische schildering der toekomstige maatschappij ontstaat in den tijd dat het proletariaat nog hoogst ontwikkeld is, dus zelf nog fantastisch zijn eigen gesteldheid opvat, zijn eerste door een voorgevoel bewogen drang naar een algemeene vervorming van de maatschappij.

De sociale en kommunistische geschriften bestaan echter ook uit kritische elementen. Zij grijpen alle grondslagen van de bestaande maatschappij aan. Zij hebben dus materiaal van zeer groote waarde geleverd

voor de leering van de arbeiders. Hun positieve stellingen over de toekomstige samenleving, b.v. de opheffing van de tegenstelling tusschen stad en land, van het gezin, van het persoonlijk winstbejag, van den loonarbeid, de verkondiging van de maatschappelijke harmonie, de verandering van den staat in een enkele regeling der voortbrenging — al deze stellingen drukken alleen het verdwijnen van de klassentegenstelling uit die zich juist slechts begint te ontwikkelen, die zij enkel nog kennen in haar eerste vormlooze onbepaaldheid. Deze stellingen zelf hebben derhalve nog een zuiver utopistischen zin.

De beteekenis van het kritisch-utopistisch socialisme en kommunisme staat in omgekeerde rede tot de maatschappelijke ontwikkeling. Naar mate de klassenstrijd zich ontwikkelt en bepaalde vormen aanneemt, verliest dit fantastische zich verheffen boven den klassenstrijd, deze fantastische bestrijding van den klassenstrijd alle praktische waarde, alle theoretische rechtvaardiging.

Waren dus de stichters van deze stelsels ook in vele opzichten revolutionair, toch vormen hun leerlingen iederen keer reaktionaire sekten. Zij houden vast aan de oude beschouwingen van de meesters tegenover den historischen vooruitgang van het proletariaat. Zij pogen daarom konsekwent den klassenstrijd weer te temperen en de tegenstellingen te verzachten. Zij droomen nog altijd over hun door proefnemingen te verwezenlijken maatschappelijke hersenschimmen, stichting van enkele *Phalanstères* (1), vestiging van *Home-colonies*,

¹⁾ *Home-colonies* (kolonies in het binnenland) noemt Owen zijn kommunistische model-maatschappijen, *Phalanstère* was de naam van de door Fourier ontworpen maatschappelijke paleizen, *Icarie* heette het utopistische verbeeldingsland waarvan Cabet de kommunistische instellingen beschreef.

oprichting van een klein *Icarie* — uitgave in zakformaat van het nieuwe Jeruzalem — en voor den bouw van al deze luchtkasteelen moeten zij een beroep doen op de menschlievendheid van de burgerlijke gemoederen en geldzakken. Allengs dalen zij af tot de groep der boven geschetste reaktionaire of konservatieve socialisten en onderscheidden zich van hen nog alleen door meer stelselmatigen eigenwaan, door het fanatieke bijgeloof aan de wonderdadige werkingen van hun sociale wetenschap.

Zij keeren zich daarom met verbittering tegen alle politieke beweging van de arbeiders welke slechts uit blind ongelooft aan het nieuwe evangelie kan voortkomen.

De Owenisten in Engeland, de Fourieristen in Frankrijk verzetten zich in het eerste land tegen de Chartisten, in het tweede tegen de *Reform*-mannen.

IV. VERHOUDING VAN DE KOMMUNISTEN TOT DE VERSCHILLENDE OPPOSITIE-PARTIJEN.

Blijkens Hoofdstuk II spreekt de verhouding van de kommunisten tot de reeds opgerichte arbeiderspartijen van zelf, hun verhouding dus tot de Chartisten in Engeland en de landhervormers in Noord-Amerika.

Zij strijden voor het bereiken van de naastbijliggende doeleinden en belangen der arbeidersklasse, maar zij vertegenwoordigen in de beweging van nu tegelijk de toekomst der beweging. In Frankrijk sluiten de kommunisten zich aan bij de socialistisch-demokratische partij (1) tegen de konservatieve en radikale

¹⁾ De toenmaals zich socialistisch-demokratisch noemende partij in Frankrijk was de door Ledru-Rollin in de politiek en

bourgeoisie, zonder daarom het recht op te geven van hun oordeel uit te spreken over de uit de revolutionaire overlevering afkomstige frazen en waanbegrippen.

In Zwitserland steunen zij de radikalen, zonder te miskennen dat deze partij uit tegenstrijdige elementen bestaat, deels uit democratische socialisten in Franschen zin, deels uit radikale bourgeois.

Bij de Polen ondersteunen de kommunisten de partij die voor een revolutie in het grondbezit opkomt als het eerst noodige voor de nationale bevrijding, dezelfde partij die den opstand te Krakau van 1846 in het leven riep.

In Duitschland strijdt de kommunistische partij, zoodra de bourgeoisie revolutionair optreedt, tezamen met de bourgeoisie tegen het onbeperkte koningschap, het adellijk grondbezit en de kleine burgerij.

Zij laat echter geen oogenblik na bij de arbeiders een zoo helder mogelijk besef te vestigen van de vijandige tegenstelling tusschen bourgeoisie en proletariaat, zoodat de Duitsche arbeiders de maatschappelijke en staatkundige inrichtingen welke de bourgeoisie met haar heerschappij moet aanbrengen, terstond als zoozevele wapens tegen de bourgeoisie kunnen keeren, zoodat na den val der reaktionaire klassen in Duitschland onmiddellijk den strijd kan beginnen tegen de bourgeoisie zelf.

Aan Duitschland wijden de kommunisten hoofdzakelijk hun aandacht omdat Duitschland aan den vooravond van een burgerlijke revolutie staat, en omdat het deze omwenteling volbrengt onder veel verder gevorderde omstandigheden der Europeesche beschaving in het algemeen en met veel hooger ontwikkeld

door Louis Blanc in geschriften vertegenwoordigde; zij verschilde dus hemelsbreed van de huidige Duitsche sociaaldemokratie.

proletariaat dan Engeland in de 17de en Frankrijk in de 18e Eeuw, kan de Duitsche burgerlijke revolutie slechts het onmiddellijke voorspel van een proletarische revolutie zijn.

In één woord: de kommunisten ondersteunen overal iedere revolutionaire beweging tegen de bestaande maatschappelijke en politieke toestanden.

Bij al deze bewegingen stellen zij het eigendoms-vraagstuk, welken meer of minder ontwikkelden vorm het ook moge aangenomen hebben, als het voornaamste vraagstuk van de beweging in het licht.

De kommunisten werken ten slotte overal aan de onderlinge verbinding en verstandhouding van de democratische partijen van alle landen.

De kommunisten achten het beneden hun waardigheid, hun inzichten en bedoelingen geheim te houden. Zij verklaren het openlijk dat hun plannen slechts bereikt kunnen worden door de gewelddadige omverwerping van alle tot dusver bestaande maatschappelijke orde. De heerschende klassen mogen voor een kommunistische revolutie beven. De proletariërs hebben bij haar niets te verliezen dan hun ketenen. Zij hebben een wereld te winnen.

**PROLETARIERS ALLER LANDEN
VEREENIGT U!**

GRONDSTELLINGEN VAN HET KOMMUNISME.

Eerste Vraag: Wat is het kommunisme?

Antwoord: Het kommunisme is de leer van de vereischten tot de bevrijding van het proletariaat.

Tweede Vraag: Wat is het proletariaat?

Antwoord: Het proletariaat is die klasse van de maatschappij, welke haar levensonderhoud enkel en alleen uit den verkoop van haar arbeid en niet uit de opbrengst van eenig kapitaal trekt; wier wel en wee, wier leven en dood, wier geheele bestaan van de vraag naar arbeidskracht, dus van de wisseling van goede en slechte tijden, van de werkingen eener onbeperkte konkurrentie afhangt. Het proletariaat of de klasse der proletariërs is in één woord de arbeidende klasse van de 19e eeuw.

Derde Vraag: Er zijn dus niet altijd proletariërs geweest?

Antwoord: Neen. Armen en arbeidende klassen waren er altijd; ook waren de arbeidende klassen meestal arm. Maar zulke armen, zulke arbeiders die in de zoeven aangeduide omstandigheden verkeerden, dus proletariërs, waren er niet altijd, evenmin als de konkurrentie altijd vrij en ongebonden was.

Vierde Vraag: Hoe is het proletariaat ontstaan?

Antwoord: Het proletariaat is ontstaan door de industriële revolutie die in de laatste helft der 18e eeuw in Engeland voorviel en die zich daarna in alle beschaafde landen van de wereld herhaalde. Deze industriële revolutie werd veroorzaakt door de uitvinding van de stoommachine, van de verschillende spinmachines, van het mechanische weefgetouw en van een geheele reeks andere mechanische inrichtingen. Deze machines, die zeer duur waren en daarom alleen door

de groote kapitalisten aangeschaft konden worden, veranderden de geheele toenmalige produktiewijze en verdrongen de toenmalige arbeiders met hun gebrekkige spinnewielen en weefgetouwen.

Deze machines brachten zodoende de industrie geheel in handen van de groote kapitalisten en maakten het weinige eigendom van de arbeiders (gereedschappen, weefgetouwen enz.) geheel waardeloos, zoodat de kapitalisten spoedig alles in handen kregen en de arbeiders niets overhielden.

Hiermee was bij de vervaardiging van kledingstukken het fabrieksstelsel ingevoerd. Toen de stoot tot invoering van machinerie en fabriekswezen eenmaal gegeven was, werd dit stelsel ook weldra op alle andere takken van industrie, vooral op de textiel- en boekdrukkerij, de pottenbakkerij en de metaalbewerking toegepast. De arbeid werd steeds meer onder de afzonderlijke arbeiders verdeeld, zoodat de arbeider die vroeger een geheel werkstuk gemaakt had, nu slechts een gedeelte daarvan maakte. Deze verdeling van den arbeid maakte het mogelijk dat de produkten sneller en dus goedkooper konden worden geleverd. Zij bracht de werkzaamheid van iederen arbeider terug tot een zeer eenvoudigen, telkens herhaalden mechanischen handgreep, welke niet enkel even goed maar nog veel beter door een machine gedaan kon worden. Op deze wijze geraakten al die takken van industrie, de eene na den anderen, onder de heerschappij van de stoomkracht, van de machinerie en van het fabrieksstelsel, juist zoo als de spinnerij en de weverij. Maar tegelijk geraakten zij ook geheel in de handen der groote kapitalisten en den arbeiders werd daardoor het laatste overblijfsel van hun zelfstandigheid ontnomen. Allengs kwamen buiten de eigenlijke manufaktuur ook de handwerken meer en meer onder de heerschappij van het fabrieksstelsel terwijl ook hier

groote kapitalisten door het instellen van groote werkplaatsen, waarbij veel kosten gespaard worden en de arbeid eveneens zeer verdeeld worden kan, de kleine bazen steeds meer verdrongen.

Zoo zijn wij er thans toe gekomen dat in de beschaafde landen bijna alle bedrijfstakken fabriekmatig gedreven worden, dat in bijna alle bedrijfstakken handwerk en manufaktur door de groote industrie verdrongen zijn.

Dientengevolge is de voormalige middenstand, vooral die der kleine handwerksbazen, meer en meer tot ondergang gebracht, de vroegere toestand der arbeiders volkomen omgewenteld en zijn twee nieuwe klassen geschapen die alle andere klassen van lieverlede in zich opnemen, n.l.:

1e. De klasse der groote kapitalisten die in alle beschaafde landen reeds nu bijna uitsluitend in het bezit zijn van alle levensmiddelen en der voor de produktie van levensmiddelen noodige grondstoffen en werktuigen (machines, fabrieken). Dit is de klasse der bourgeois of de *bourgeoisie*.

2e. De klasse der geheel bezitsloozen die genoodzaakt zijn den bourgeois hun arbeid te verkoopen om daarvoor de tot hun onderhoud benoodigde levensmiddelen te verkrijgen. Deze klasse heet de klasse der proletariërs of het *proletariaat*.

Vijfde Vraag: Onder welke omstandigheden geschiedt deze verkoop van den arbeid der proletariërs aan de bourgeoisie?

Antwoord: Deze arbeid is een waar gelijk iedere andere en haar prijs zal daarom geheel volgens dezelfde wetten bepaald worden als die van iedere andere waar. De prijs van een waar onder de heerschappij der groote industrie of der vrije konkurrentie, wat, zooals wij

zullen zien, op hetzelfde neerkomt, is gemiddeld altijd gelijk aan de produktiekosten van die waar. De prijs van den arbeid ¹⁾ is dus ook gelijk aan de produktiekosten van den arbeid.

De produktiekosten van den arbeid bestaan echter in juist zoo veel levensmiddelen als noodig zijn om de arbeiders in staat te stellen te werken en om de arbeidersklasse niet te laten uitsterven. De arbeider zal dus voor zijn arbeid niet meer krijgen dan voor dit doel noodig is. De prijs van den arbeid of het arbeidsloon zal dus het laagste, het minimum zijn wat voor het levensonderhoud noodig is. ²⁾ Aangezien het met de zaken dan eens minder goed en dan eens beter is

¹⁾ „Arbeid” staat hier voor arbeidskracht, d.w.z. voor de bekwaamheid tot bepaalde verrichtingen bij de voortbrenging van verbruiksvoorwerpen, de bediening van in de produktie gebruikte machinerie of voor andere in het bedrijfsleven vereischte werkzaamheden. De uitoefening van deze kracht of bekwaamheid verkoopt de arbeider, hetzij op tijd of op stuk, waarbij het schijnt dat hem in het loon de waarde van den in het produkt belichaamden arbeid of dienstlevering wordt betaald. Feitelijk wordt hem evenwel, gelijk Marx in *Het Kapitaal* uiteenzet, slechts de verbruikte arbeidskracht betaald. Zoo moet het begrepen worden wanneer hier en in 't vervolg gesproken wordt van „verkoop van den arbeid”, „prijs van den arbeid” enz., een uitdrukking die nu nog gebruikelijk is en die ook in alle wetenschappelijke verhandelingen over staats-huishoudkunde voorkwam, totdat Karl Marx in *Het Kapitaal* aantoonde dat zij een verkeerde uitdrukking voor de verhouding is, door middel van deze aanwijzing de tegenstrijdigheden oploste waartoe de „populaire” zegswijze gevoerd had en het „geheim der meerwaarde” blootlegde. In den tijd toen het bovenstaande geschreven werd, volgde ook Marx nog in zijn economische geschriften het oude spraakgebruik. (Noof van Bernstein).

²⁾ Deze stelling, of de opvatting dat de arbeider in zijn loon slechts het minste van het voor zijn levensonderhoud

gesteld, zal hij soms meer en soms minder krijgen, juist zooals de fabrikant soms meer en soms minder krijgt voor zijn waar. Maar evenals de fabrikant bij het gemiddelde van de goede en slechte tijden toch niet meer en niet minder voor zijn waar ontvangt dan de produktiekosten, zoo zal de arbeider gemiddeld ook niet meer en niet minder ontvangen dan dit minimum. Deze economische wet van het arbeidsloon zal echter te strenger worden doorgevoerd naar mate de groote industrie zich van alle bedrijfstakken meester maakt.

Zesde Vraag: Welke arbeidersklassen bestonden er vóór de industrieele revolutie?

noodige ontvangt, is door Marx in *Het Kapitaal* verbeterd. Tot de benodigdheden van het arbeidersleven behooren, naar gelang van den stand der beschaving van het land, ook middelen tot bevrediging van behoeften die het dekken van de uiterste nooddrift te boven gaan. Daalt het loon van den arbeider tot een bedrag dat het die behoeften niet meer kan bevredigen, doch alleen het volstrekt onmisbare tot de instandhouding van zijn leven oplevert, dan wordt zijn arbeidskracht onder haar waarde betaald, want dan kan zij niet meer op een normaal gehalte blijven, maar slechts „in ondeugdelijken vorm voortbestaan”. (Marx). Het is de *strekking* van de kapitalistische produktiewijze, het arbeidsloon voortdurend in de richting van dit minimum te drukken, gelijk zij immers in 't algemeen den prijs der waren onder de oogenblikkelijke waarde tracht te brengen. Maar tegenover deze strekking ten opzichte van het arbeidsloon staan andere factoren in tegenovergestelde richting, zooals de levenseischen van de arbeiders zelfs welke juist door den stand der beschaving van het betreffende land zoowel als door de omstandigheden worden bepaald waaronder de betreffende klasse van arbeiders is opgekomen en voortbestaat. „In tegenstelling tot andere waren”, schrijft Marx in *Het Kapitaal*, „bevat de waardebepaling van de arbeidskracht een historisch en een zedelijk bestanddeel”. (Noot van Bernstein).

Antwoord: De arbeidende klassen hebben naar gelang van de verschillende ontwikkelingsstappen der maatschappij onder verschillende omstandigheden geleefd en in verschillende betrekkingen tot de bezittende en heerschende klassen gestaan. In de Oude wereld waren de werkers de *slaven* der bezitters, zooals zij het in vele achterlijke landen en zelfs in het zuidelijk deel der Vereenigde Staten nog (n.l. in 1847) zijn. In de Middeleeuwen waren zij de *lijfeigenen* van de adellijke grondbezitters, zooals zij het nu nog (als boven) zijn in Hongarije, Polen en Rusland. In de Middeleeuwen en tot aan de industrieele revolutie had men bovendien in de steden handwerkersgezellen, die in dienst van kleinburgerlijke meesters werkten en allengs kwamen ook met de ontwikkeling van de manufaktuur, manufaktuurarbeiders op die reeds door grootere kapitalisten gebruikt werden.

Zevende Vraag: Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den slaaf?

Antwoord. De slaaf wordt ééns en voor altijd verkocht. De proletariër moet zich iederen dag en ieder uur zelf verkoopen. De afzonderlijke slaaf, eigendom van een heer, heeft reeds door het belang van dien heer, een verzekerd bestaan, hoe ellendig dan ook. De afzonderlijke proletariër, eigendom om zoo te zeggen van de geheele bourgeoisie, wiens arbeid alleen dan van hem gekocht wordt als iemand hem noodig heeft, heeft geen verzekerd bestaan. Een zoodanig bestaan bezit slechts de geheele arbeidersklasse. De slaaf staat buiten de konkurrentie, de proletariër staat er in en gevoelt al haar wisselingen. De slaaf geldt als een ding, niet als een lid van de burgerlijke maatschappij; de proletariër is als persoon, als lid van de burgerlijke maatschappij erkend. De slaaf kan dus een beter bestaan hebben dan de proletariër, maar de proletariër behoort

tot een hooger en ontwikkelingstrap der maatschappij en staat zelf op een hooger trap dan de slaaf.

De slaaf bevrijdt zich terwijl hij van alle betrekkingen van het privaatbezit enkel de betrekking der slavernij opheft en daardoor zelf eerst proletariër wordt; de proletariër kan zich alleen daardoor bevrijden dat hij het privaatbezit als zoodanig opheft.

Achtste Vraag: Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den lijfeigene?

Antwoord: De lijfeigene heeft het bezit en het gebruik van een produktie-instrument, van een stuk grond, tegen afgifte van een deel der opbrengst of tegen de levering van arbeid. De proletariër werkt met produktie-instrumenten van iemand anders voor rekening van dien ander, tegen ontvangst van een deel der opbrengst. De lijfeigene staat af, aan den proletariër wordt afgestaan. De lijfeigene heeft een verzekerd bestaan, de proletariër niet. De lijfeigene staat buiten, de proletariër in de konkurrentie. De lijfeigene bevrijdt zich, hetzij dat hij naar een stad ontloopt en daar handwerker wordt, hetzij dat hij in plaats van arbeid en produkten geld aan zijn landheer geeft en vrije pachter wordt, of wel, dat hij zijn landheer verjaagt en zelf eigenaar wordt — kortom, doordat hij op een of andere manier in de bezittende klasse en de konkurrentie treedt. De proletariër bevrijdt zich door de konkurrentie, het privaatbezit en alle klassentegenstellingen op te heffen.

Negende Vraag: Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den handwerker?

Antwoord: In het vroegere handwerk was de jonge handwerker na afloop van den leertijd slechts dienaar om na een reeks van jaren loonheer te worden, de proletariër is bijna altijd loonarbeider levenslang. De handwerker die nog niet meester was, was de gezel van

zijn meester, hij woonde in diens huis en at aan zijn tafel, de proletariër staat tot zijn loonheer in een zuivere geldverhouding.

De gezel in het handwerk behoorde tot dezelfde maatschappelijke laag als zijn meester en deelde in diens levensgewoonten; de proletariër is maatschappelijk van zijn loonheer, den kapitalistischen ondernemer, door zijn loonheer, den kapitalistischen ondernemer, door een geheele wereld van klassenverschillen gescheiden, hij manier, hun beschouwingen zijn volkomen verschillend. De handwerker gebruikte bij den arbeid een werktuig dat in den regel zijn eigendom was en het in ieder geval gemakkelijk kon worden; de proletariër bedient een machine of het onderdeel eener geheele machinerie dat niet zijn eigendom is en het ook nooit worden zal. De handwerker vervaardigde meestal een geheel gebruiksvoorwerp, en steeds was de bekwaamheid, waarmee hij zijn werktuig gebruikte, beslissend voor de gesteldheid van het gebruiksvoorwerp; de proletariër vervaardigt meestal slechts een deel van een artikel of werkt mee aan de uitvoering van een proces tot de vervaardiging van zulk een deel, en zijn persoonlijke bekwaamheid komt minder in aanmerking dan de kracht van de machine, zij is dikwijls van meer belang voor de hoeveelheid dan voor de gesteldheid der door hem vervaardigde onderdeelen.

De handwerksgezel was, evenals zijn meester, gedurende geheele menschenleeftijden door gildenwetten of op grond van handwerksgewoonten zooveel mogelijk tegen nadeelige konkurrentie beschermd; de proletariër moet zich met zijn kameraden verbinden of de wet te hulp roepen om niet door de konkurrentie verdrukt te worden. Een ruime aanbieding van arbeidskrachten benadeelt hem, niet zijn loonheer. De handwerksgezel was, gelijk de meester, geestelijk beperkt, aan den

kastengeest onderworpen, vijand van alle nieuwigheden; den proletariër wordt ieder oogenblik te gevoelen gegeven, dat de belangen van zijn klasse volkomen verschillend zijn van die der kapitalistenklasse, in de plaats van den kastengeest treedt bij hem het klassebewustzijn en het inzicht dat de verbetering van den toestand zijner klasse alleen in den vooruitgang van de maatschappij gelegen kan zijn. De handwerksgezel was ten slotte, zelfs als hij in opstand kwam of meestal juist wanneer hij in opstand kwam, reaktionair; de proletariër wordt steeds meer genoodzaakt revolutionair te zijn. De eerste maatschappelijke vooruitgang waar het reaktionaire handwerk zich tegen verzette was de manufaktuur, de onderwerping van het handwerk — meesters gelijk gezellen — onder het koopmanskapitaal dat zich later in handels- en industriekapitaal verdeelde. (Bernstein).

T i e n d e V r a a g: Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den manufaktuurarbeider?

Antwoord: De manufaktuurarbeider van de 16e tot de 18e eeuw had bijna overal nog een produktie-instrument in zijn bezit, zijn weefgetouw, de spinnewielen voor zijn gezin, een kleinen akker dien hij in vrije uren bewerkte. De proletariër heeft niets van dat alles. De manufaktuurarbeider woont bijna altijd op het land en in meer of minder aartsvaderlijke verhoudingen tot zijn landheer of werkgever; de proletariër woont meestal in groote steden en staat tot zijn werkgever in een zuiver geldelijke verhouding. De manufaktuurarbeider wordt door de groote industrie uit zijn aartsvaderlijke omstandigheden weggerukt, verliest het bezit dat hij nog had, en wordt daardoor zelf pas proletariër.

E l f d e V r a a g: Wat waren de eerste gevolgen der

industriële revolutie en van de splitsing der maatschappij in bourgeois en proletariërs?

Antwoord: Ten eerste werd door de tengevolge van den machine-arbeid steeds goedkooper wordende industrieproducten in alle landen van de wereld het oude stelsel der manufaktuur of op handwerk berustende industrie, geheel teniet gedaan. Alle halfbarbaarsche landen welke tot dusver aan de historische ontwikkeling min of meer vreemd gebleven waren en waar de industrie tot dusver op de manufaktuur berust had, werden hierdoor met geweld uit hun afzondering gerukt. Zij kochten de goedkoopere waren van de Engelschen en lieten hun eigen manufaktuurarbeiders ten gronde gaan.

Zoo zijn landen, welke sinds duizendtallen jaren geen vorderingen hadden gemaakt, b.v. Indië, door en door gerevolutioneerd geworden en zelfs China gaat een revolutie tegemoet. Het is zoo ver gekomen dat een nieuwe machine, die heden in Engeland is uitgevonden, binnen een jaar millioenen arbeiders in China hun brood afneemt. Op deze manier heeft de groote industrie alle volken der aarde met elkaar in verbinding gebracht, alle kleine plaatselijke markten tot een wereldmarkt vereenigd, overal de beschaving en den vooruitgang voorbereid en het zoo ver gebracht dat alles wat in de beschaafde landen gebeurt, op alle andere landen moet terugwerken, zoodat als thans (1847) in Engeland of Frankrijk de arbeiders zich bevrijden, dit in alle andere landen revoluties na zich moet sleepen die vroeg of laat eveneens de bevrijding der arbeiders daar teweeg brengen.

Ten tweede heeft overal waar zij in de plaats der manufaktuur trad, de groote industrie de bourgeoisie, haar rijkdom en haar macht tot den hoogsten graad ontwikkeld en haar gemaakt tot de eerste klasse in het land. Het gevolg daarvan was dat overal waar dit

geschiedde, de bourgeoisie de politieke macht in handen kreeg en de vorige heerschende klasse, de aristokratie: de gildenburgers en beider vertegenwoordiging, het onbeperkte koningschap, verdrong. De bourgeoisie vernietigde de macht der aristokratie, van den adel, terwijl zij de majoraten of de onvervreemdbaarheid van het grondbezit, en alle adellijke voorrechten ophief. Zij vernietigde de macht der gildenburgers terwijl zij alle gilden- en handwerkersvoorrechten afschafte. In de plaats van beide stelde zij de vrije konkurrentie, d.i. den toestand der maatschappij waarin ieder het recht heeft iederen willekeurigen tak van bedrijf uit te oefenen en waarin hem niets in die uitoefening kan verhinderen dan het gebrek aan het daarvoor noodige kapitaal. De invoering der vrije konkurrentie is dus de openlijke verklaring dat van nu af de leden der maatschappij slechts in zoover ongelijk zijn als hun kapitalen ongelijk zijn, dat het kapitaal de beslissende macht is en daarmee de kapitalisten, de bourgeois, de eerste klasse in de maatschappij zijn geworden.

De vrije konkurrentie is echter onmisbaar voor het begin van de groote industrie, omdat zij de eenige maatschappelijke toestand is waarin de groote industrie kan opkomen. De bourgeoisie, nadat zij zoo de maatschappelijke macht van den adel en de gildenburgers had vernietigd, vernietigde ook hun politieke macht. Gelijk zij zich in de maatschappij tot de eerste klasse heeft verheven, proklameerde zij zich ook in politieken vorm als de eerste klasse. Zij deed dit door de invoering van het vertegenwoordigend stelsel dat op de burgerlijke gelijkheid voor de wet, de wettelijke erkenning van de vrije konkurrentie berust en voor de Europeesche landen onder den vorm der grondwettelijke monarchie werd ingevoerd. In die grondwettelijke

monarschieën zijn alleen diegenen kiezers, die een zeker kapitaal bezitten, dus enkel de bourgeois. De bourgeois-kiezers verkiezen de afgevaardigden en deze bourgeois-afgevaardigden verkiezen door middel van het recht van belastingweigering een bourgeois-regeering.¹⁾

Ten derde ontwikkelt de groote industrie overal het proletariaat naar mate zij de bourgeoisie ontwikkelt. Naarmate de bourgeois rijker werden, werden ook de proletariërs in dezelfde verhouding talrijker. Want omdat de proletariërs alleen door het kapitaal gebruikt kunnen worden, en het kapitaal alleen dan toeneemt, als het arbeiders gebruikt, zoo houdt de vermeerdering van het proletariaat gelijken tred met de vermeerdering van het kapitaal.

Tevens trekt de groote industrie de bourgeois zoowel als de proletariërs in groote steden samen waar zich de industrie het voordeeligst laat drijven, en geeft door dit vereenigen van groote massa's op één plek den proletariërs het bewustzijn van hun kracht. Hoe meer zij zich ontwikkelt, hoe meer nieuwe machines uitgevonden

¹⁾ Dit was het beeld dat tot het jaar 1848 alle staten aanboden waarin de bourgeoisie tot heerschappij was gekomen. Sedert is gebleken, dat de heerschappij van de bourgeoisie ook met een zeer sterk uitgebreid kiesrecht, zelfs voor lange tijden met het algemeene, gelijke en direkte kiesrecht vereenigbaar is. Dit is n.l. zoo lang het geval als de stand der produktie en der op haar berustende algemeene maatschappelijke ontwikkeling de regeling der maatschappelijke aangelegenheden door de bourgeoisie of wezenlijk in den geest der bourgeoisie verdraagt. Toch blijft het algemeen kiesrecht — en dit geeft het juist zijn groote historische beteekenis als hefboom tot den organisatorischen vooruitgang der maatschappij — in beginsel de ontkenning van de bourgeoisheerschappij en is het, zooals Proudhon ergens zegt, op den duur „onvereenigbaar met de ondergeschiktheid van den arbeid aan het kapitaal”. (*Noot van Bernstein*).

worden, welke het handwerk verdringen, des te meer drukt de groote industrie het loon, zooals reeds gezegd, op het minimum terug en maakt daardoor den toestand van het proletariaat meer en meer ondragelijk. ¹⁾ Aldus bereidt de groote industrie eenerzijds door de toenemende ontevredenheid, anderzijds door de groeiende macht van het proletariaat een revolutie van de maatschappij door het proletariaat voor.

Twaalfde Vraag: Wat waren de verdere gevolgen van de industriele revolutie?

Antwoord: De groote industrie schiep in de stoommachine en de overige machines de middelen om de industriele produktie in korten tijd en met weinig kosten in het oncindige te vermerderen. De uit deze groote industrie onvermijdelijk voortkomende vrije konkurrentie nam bij die gemakkelijheid van de produktie zeer spoedig een uiterst heftig karakter aan; een menigte kapitalisten wierpen zich op de industrie en in korten tijd werd meer geproduceerd dan verbruikt kon worden.

Het gevolg daarvan was, dat de gefabriceerde waren

¹⁾ Ook waar, om de redenen in een vorige noot aangeduid, het terugbrengen van het arbeidsloon op zijn minimum niet mogelijk is, ontbreekt het in de maatschappij van het kapitalisme niet aan oorzaken die den toestand der arbeiders ondragelijk maken. Hij is reeds ondragelijk door de onzekerheid, waaraan de arbeider is blootgesteld door de veelvuldige wisselingen in den stand van de markt, door de voortdurende omwenteling van de produktieprocessen, de verplaatsing van geheele bedrijfstakken, enz. En deze onzekerheid wordt juist te meer ondragelijk hoe meer de algemeene ontwikkeling de levenseischen van den arbeider doet stijgen, welke eischen ten slotte slechts de bewuste uitdrukking van de eischen zijn die het maatschappelijk leven aan den arbeider stelt. (Noot van Bernstein).

niet verkocht werden en dat een zoogenaamde handelskrisis optrad. De fabrieken moesten stilstaan, de fabrikanten gingen bankroet en de arbeiders verloren hun brood. De grootste ellende deed zich overal voor. Na eenigen tijd waren de overtollige produktne verkocht, de fabrieken gingen weer werken, het loon steeg en langzamerhand liepen de zaken weer beter dan ooit. Maar het duurde niet lang af er waren nogmaals te veel goederen geproduceerd en een nieuwe krisis trad op, die juist hetzelfde verloop nam als de vorige. Zoo hebben sedert het begin van de negentiende eeuw in den toestand der industrie tijden van voorspoed en van krisis elkaar voortdurend afgewisseld, en bijna regelmatig is alle vijf tot zeven jaar een zoodanige krisis opgetreden die telkens vergezeld ging met de grootste ellende voor de arbeiders, met algemeene revolutionaire opwinding en met het grootste gevaar voor den geheelen bestaanden toestand.

Dertiende Vraag: Wat volgt uit deze regelmatig terugkeerende handelskrisissen?

Antwoord: Ten eerste: dat de groote industrie, hoewel zij zelf in haar eerste ontwikkelingstijdvak de vrije konkurrentie heeft voortgebracht, thans toch aan de vrije konkurrentie is ontgroeid, dat de konkurrentie en in 't algemeen het stelsel der industriele produktie door afzonderlijke personen voor haar een belemmering is geworden welke zij moet en zal afwerpen; dat de groote industrie, zoo lang zij op den tegenwoordigen voet gedreven wordt, zich alleen kan handhaven door een ieder zeven jaar zich herhalende verwarring die telkens de geheele beschaving bedreigt en niet alleen de proletariërs in ellende stort, maar ook een groot aantal bourgeois tot armoede brengt; dat dus de groote industrie zelf hetzij geheel opgegeven moet worden,

wat een volstrekte onmogelijkheid is, of wel, dat zij een volkomen nieuwe organisatie van de maatschappij dringend noodig maakt, waarin niet meer afzonderlijke, met elkaar konkurrende fabrikanten maar de geheele maatschappij volgens een vast plan en voor de behoeften van allen de produktie leidt.

Ten tweede: dat de groote industrie en de door haar mogelijk gemaakte uitbreiding der produktie tot in het oneindige een toestand der maatschappij mogelijk maken waarin zoo veel van alle levensbehoeften geproduceerd wordt dat ieder lid der maatschappij daardoor in staat wordt gesteld al zijn krachten en vermogens in volledige vrijheid te ontwikkelen en toe te passen, zoodat dus juist die eigenschap der groote industrie, welke in de tegenwoordige maatschappij alle ellende en alle handelskrisissen veroorzaakt, dezelfde is die onder een andere maatschappelijke organisatie juist die ellende en die rampzalige wisselingen zal weggemen, zoodat dus ten duidelijkste is bewezen:

1e. dat van nu af al deze euvelen slechts zijn toe te schrijven aan de voor de omstandigheden niet meer passende maatschappelijke regeling;

2e. dat de middelen aanwezig zijn om door een nieuwe maatschappelijke regeling die euvelen geheel op te heffen.¹⁾

¹⁾ Worden in deze en vroegere antwoorden vooruitgelopen op de uitkomsten van een wel in haar hoofdtrekken aanwezige, maar nog slechts gedeeltelijk doorgevoerde maatschappelijke ontwikkeling, dan moet dit toegeschreven worden aan de jeugd — de jeugd van den schrijver zoowel als van de moderne socialistische beweging zelf. De hier uitgedrukte overschatting van de bereikte hoogte der ekonomische ontwikkeling hadden alle socialisten van dien tijd gemeen. „De geschiedenis heeft ons en allen die zoo dachten ongelijk gegeven”, schrijft Friedrich Engels 48 jaren later in de voorrede bij Marx' *Klassen-*

Veertiende Vraag: Van welken aard zal deze nieuwe maatschappelijke regeling moeten zijn?

Antwoord: Zij zal in de eerste plaats de leiding van de industrie en van alle takken van produktie uit de handen der afzonderlijke, met elkaar konkurrende individuen, en daarvoor al die produktietakken door de geheele maatschappij, d.i. voor gemeenschappelijke rekening, volgens een gemeenschappelijk plan en met medewerking van alle leden der maatschappij moeten doen voeren. Zij zal dus de konkurrentie opheffen en de associatie in haar plaats stellen.

Aangezien nu het voeren van de industrie door partikuliere personen het privaatsbezit tot noodzakelijk gevolg had, is het privaatsbezit van het afzonderlijk voeren der industrie en de konkurrentie niet te scheiden. Het privaatsbezit zal dus evenzeer afgeschaft moeten worden en in zijn plaats zal het gezamenlijk gebruik van alle produktie-instrumenten en de verdeling van alle produkten volgens gemeenschappelijke overeenkomst of de zoogenaamde gemeenschap van goederen moeten komen. De afschaffing van het privaatsbezit is dus de kortste en meest kenmerkende samenvatting van de uit de ontwikkeling der industrie noodzakelijk voortkomende hervorming van de geheele maatschappelijke regeling en wordt daarom terecht door de kommunisten als hoofdeisch voorgesteld.

strijd in Frankrijk van 1848—1850. „Zij heeft aangetoond dat de stand der economische ontwikkeling op het vasteland van Europa toen nog op verre na niet rijp was voor de afschaffing van de kapitalistische produktie”. En Engels doet opmerken dat ondanks de inmiddels voorgevallen ontzaglijke omwenteling het proletarische leger zelfs toen nog „wel ver van de overwinning met één grooten slag te bereiken, in een harden, taaïen strijd de eene positie na de andere langzaam veroveren moet”. (*Noot van Bernstein*).

Vijftiende Vraag: *De afschaffing van het
privaatbezit was dus vroeger niet mogelijk?*

Antwoord: Neen. Ieder verandering in de maatschappelijke regeling, iedere omwenteling van de eigendomsverhoudingen is het noodzakelijk gevolg van de voortbrenging van nieuwe produktiekrachten geweest welke zich bij de oude eigendomsverhoudingen niet meer wilden aanpassen. Het privaatsbezit zelf is op die wijze ontstaan. Want er is niet altijd privaatsbezit geweest, maar toen tegen het eind der Middeleeuwen in de manufaktur een nieuwe soort van produktie werd geschapen, die zich niet liet dwingen naar den toenmaligen feudalen en gildeneigendom, toen schiep die manufaktur, aan de oude eigendomsverhoudingen ontgroeid, een nieuwen eigendomsvorm, het privaatsbezit.¹⁾ Voor de manufaktur en voor den eersten ontwikkelingstrap der groote industrie was echter geen andere eigendomsvorm mogelijk dan het privaatsbezit, geen andere maatschappelijke regeling dan een die op het privaatsbezit berustte.

Zoolang niet zooveel kan worden geproduceerd, dat niet slechts voor allen genoeg aanwezig is, maar ook nog een overschot van produkten tot vermeerdering van het maatschappelijk kapitaal en tot verdere ontwikkeling van de produktiekrachten blijft, zoolang moet er altijd een heerschende, over de produktiekrachten der maatschappij beschikkende, en een arme, verdrukte klasse zijn. Hoe het met deze klassen gesteld is, zal van den ontwikkelingstrap der produktie afhangen. De Middeleeuwen, van den landbouw afhankelijk, geven ons den baron en den lijfeigene, de latere steden van

¹⁾ Uit deze zinsnede en hetgeen volgt blijkt, dat „de afschaffing van het privaatsbezit” de afschaffing van den *burgerlijken* eigendom, d.i. het onbeperkte persoonlijke bezit van produktiemiddelen betreft. (*Noot van Bernstein*).

dien tijd toonen ons den gildenmeester en de gezellen en daglooners. De zeventiende eeuw heeft den manufakturist en den manufaktuurarbeider, de negentiende eeuw den grooten fabrikant en den proletariër. Het is duidelijk, dat tot dusver de produktiekrachten nog niet zoo ver ontwikkeld waren om voor allen genoeg te kunnen produceeren, en dat het *privaatbezit*¹⁾ voor deze produktiekrachten nog geen band of belemmering was geworden. Maar tegenwoordig, nu door de ontwikkeling van de groote industrie *ten eerste* kapitalisten en produktiekrachten in nooit vroeger gekende mate voortgebracht en de middelen aanwezig zijn om deze produktiekrachten binnen korten tijd tot in het eindelooze te vermeerderen; nu *ten tweede* deze produktiekrachten in de handen van weinige bourgeois zijn samengetrokken, terwijl de groote massa van het volk steeds meer proletariërs worden, terwijl hun toestand in dezelfde evenredigheid ellendiger en ondragelijker wordt als waarmee de rijkdommen der bourgeois aangroeien; *ten derde* deze ontzaglijke en gemakkelijk te vermeerderen produktiekrachten zoo zeer aan het *privaatbezit* der bourgeois zijn ontgroeid, dat zij ieder oogenblik de geweldigste storingen in de maatschappelijke orde teweeg brengen, thans is de opheffing van het *privaatbezit* niet alleen mogelijk, maar zelfs volstrekt noodzakelijk geworden.

¹⁾ Hier schijnt een schrijffout gemaakt te zijn of bij het overschrijven een tusschenzin uitgevallen. Want blijkbaar is hier geen spraak van het *privaateigendom* dat zooeven nog als een *produkt* van het tijdvak der manufaktur werd aangeduid, maar wordt bedoeld het door feudale instellingen, gildenrechten enz. *beperkte* *privaatbezit*, gelijk het de manufaktur aanwezig vond. Misschien heeft hier oorspronkelijk gestaan: „het overgeleverde bezit” of iets dergelijks. (*Noot van Bernstein*).

*Zestiende Vraag: Zal de opheffing van het
privaatbezit langs vreedzamen weg mogelijk zijn?*

Antwoord: Het ware te wenschen dat dit gebeuren kon en de kommunisten zouden stellig de laatsten zijn om zich daartegen te verzetten. De kommunisten weten te goed dat alle samenzweringen niet enkel nutteloos maar zelfs schadelijk zijn. Zij weten te goed dat revoluties niet opzettelijk en willekeurig gemaakt worden, maar dat zij overal en altijd het noodzakelijk gevolg waren van omstandigheden die van den wil en de leiding van bepaalde partijen en geheele klassen geheel onafhankelijk zijn. Echter zien zij ook dat de ontwikkeling van het proletariaat in bijna alle beschaafde landen gewelddadig onderdrukt wordt en dat zodoende de tegenstanders van het proletariaat op een revolutie met alle macht aansturen. Wordt daardoor het verdrukte proletariaat ten slotte in een revolutie gedreven, dan zullen wij kommunisten evengoed met de daad als thans met het woord de zaak der proletariërs verdedigen.

*Zeventiende Vraag: Welken loop zal deze
revolutie nemen?*

Antwoord: Zij zal in de eerste plaats een democratische staatsregeling en daarmee direkt of indirekt de politieke heerschappij van het proletariaat instellen. Direkt in Engeland waar de proletariërs reeds de meerderheid van het volk uitmaken.

Indirekt in Frankrijk en Duitschland, waar de meerderheid van het volk niet alleen uit proletariërs, maar ook uit kleine boeren en burgers bestaat, die nog pas met den overgang tot het proletariaat bezig zijn en in al hun politieke belangen meer en meer van het proletariaat afhankelijk worden en zich dus spoedig naar de eischen van het proletariaat moeten schikken. Dit zal misschien een tweeden strijd kosten, die echter enkel

met de overwinning van het proletariaat kan eindigen.

De democratie zou voor het proletariaat volkomen nutteloos zijn indien zij niet aanstands werd gebruikt als het middel tot het doorzetten van verdere maatregelen, rechtstreeks tegen het privaatsbezit gericht en voor de beveiliging van het bestaan der proletariërs. De voornaamste van deze maatregelen, gelijk zij zich thans reeds als noodzakelijke gevolgen der bestaande toestanden voordoen, zijn deze:

1. Beperking van het privaatsbezit door opklimmende belastingen, sterke erfenisbelasting, afschaffing van het erfpacht in zijlinies (broeders, neven enz.), gedwongen leeningen enz.
2. Geleidelijke onteigening van de grondbezitters, fabrikanten, eigenaren van spoorwegen en reederijen, gedeeltelijk door konkurrentie van de staatsbedrijven, gedeeltelijk tegen schadeloosstelling door assignaten.
3. Konfiskatie der bezittingen van alle emigranten en opstandelingen tegen de meerderheid van het volk.
4. Organisatie van den arbeid of aanstelling der proletariërs bij de nationale landerijen, fabrieken en werkplaatsen waardoor de onderlinge konkurrentie der arbeiders wordt opgeheven en de fabrikanten, zoolang zij nog bestaan, verplicht worden dezelfde verhoogde loonen te betalen als de staat.
5. Gelijke arbeidsplicht voor alle leden der maatschappij tot de volledige opheffing van het privaatsbezit. Vormingen van industriele legers, in het bijzonder voor den landbouw.
6. Centraliseering van het kredietwezen en den geldhandel in de handen van den staat door een nationale bank met staatskapitaal en onderdrukking van alle partikuliere banken en bankiers.
7. Vermeerdering der nationale fabrieken, werkplaat-

sen, spoorwegen en schepen, ontginning van alle landerijen en verbetering van de reeds in kultuur gebrachte, naarmate de voor de natie beschikbare kapitalen en arbeiders toenemen.

8. Opvoeding van alle kinderen, zoodra zij de eerste moederlijke zorg missen kunnen in nationale inrichtingen en op nationale kosten.¹⁾
9. Vestiging van groote paleizen op de nationale landgoederen als gemeenschappelijke woningen voor genootschappen van staatsburgers, die zoowel industrie als landbouw beoefenen en de voordeelen zoowel van het stedelijk als van het landleven vereenigen, zonder de eenzijdigheden en nadeelen van beide levenswijzen.
10. Opruiming van alle ongezonde en slecht gebouwde woningen en buurten.
11. Gelijk erfrecht voor onwettige als voor wettige kinderen.
12. Koncentratie van het geheele transportwezen in handen van de natie.

Al deze maatregelen kunnen natuurlijk niet opeens doorgevoerd worden. Maar de een zal altijd den anderen na zich sleepen. Zoodra de eerste radikale aanslag op het privaatbezit is gedaan, zal het proletariaat zich genoodzaakt zien steeds verder te gaan, steeds meer al

¹⁾ Hierbij staan nog in het handschrift afgekort de woorden: „opvoeding en fabrieksarbeid vereenigd”. Blijkbaar moest uitdrukking worden gegeven aan de gedachte dat met het wetenschappelijke ook het *arbeidsonderwijs* verbonden behoort te worden en dat dit laatste voor alle kinderen boven een zekeren leeftijd moet bestaan in de verrichting van *productieven* arbeid, verbonden aan schoolonderwijs en gymnastiek, zooals *Robert Owen* en voor hem *John Bellars* hadden voorgesteld en *Marx* in *Het kapitaal* als noodzaakelijk gevolg der groote industrie ontwikkelt. (*Noot van Bernstein*).

het kapitaal, allen landbouw, alle industrie, alle transport, allen ruil in de handen van den staat te koncentreeren.

Daarop werken al deze maatregelen en zij zullen precies in dezelfde mate uitvoerbaar worden en hun centraliseerende gevolgen voelbaar maken als waarin de produktiekrachten van het land door den arbeid van het proletariaat vermenigvuldigd worden. Eindelijk, wanneer alle kapitaal, alle produktie en alle ruil in de handen der natie samengetrokken zijn, is het privaatsbezit van zelf vervallen, het geld overbodig geworden en de produktie zooveel vermeerderd en zijn de menschen zooveel veranderd, dat ook de laatste verkeersvormen der oude maatschappij kunnen verdwijnen.

Negentiende Vraag: Zal deze revolutie in een enkel land alleen tot stand kunnen komen?

Antwoord: Neen. De groote industrie heeft reeds door het scheppen van de wereldmarkt, alle volken der aarde en voornamelijk de beschaafde in een zoodanige verbinding met elkaar gebracht, dat ieder afzonderlijk volk afhankelijk is van hetgeen bij een ander gebeurt. Zij heeft verder in alle beschaafde landen de maatschappelijke ontwikkeling in zoover gelijk gemaakt als in al die landen bourgeoisie en proletariaat de beide beslissende klassen der maatschappij en de strijd tusschen beiden de hoofdstrijd van den dag zijn geworden. De kommunistische revolutie zal daarom geen enkel nationale, zij zal in alle beschaafde landen, d.i. tenminste in Engeland, Amerika, Frankrijk en Duitschland een gelijktijdig optredende revolutie zijn. Zij zal zich in die landen sneller of minder snel ontwikkelen, naar gelang het een of andere land een hooger staande industrie, een grootere rijkdom een belangrijker massa van produktiekrachten bezit. Zij zal daarom in Duitschland het langzaamste en moeilijkste, in Engeland het spoes-

digste en gemakkelijkste zijn door te voeren. Zij zal op de overige landen van de wereld eveneens een sterke werking uitoefenen en hun vorige ontwikkeling geheel veranderen en zeer versnellen. Zij is een algemeene revolutie en zal dus ook een algemeen gebied hebben.

Twintigste Vraag: Wat zullen de gevolgen van de eindelijke opheffing van het privaatbezit zijn?

Antwoord: Terwijl de maatschappij het gebruik van alle produktiekrachten en verkeersmiddelen zoowel als den ruil en de verdeeling der produkten aan de handen der partikuliere kapitalisten ontnemt en naar een plan, berustende op de aanwezige middelen en de behoeften der geheele maatschappij beheert, zullen te neerste alle nadeelige gevolgen vervallen welke thans nog aan het drijven van die groote industrie verbonden zijn. De krisissen vallen weg, de uitgebreide produktie welke voor de tegenwoordige regeling van de maatschappij een overproduktie en een machtige oorzaak van ellende is, zal dan niet eens voldoende zijn en nog veel verder uitgebreid moeten worden. In plaats van ellende voort te brengen, zal de overproduktie boven de eerste behoeften der maatschappij de bevrediging waarborgen van ieders behoeften en nieuwe behoeften wekken tegelijk met de middelen om hen te bevredigen. Zij zal nieuwen vooruitgang bevorderen en mogelijk maken, zij zal dien vooruitgang verwezenlijken zonder dat daardoor, gelijk tot dusver, de maatschappelijke regeling telkens in de war wordt gebracht. De groote industrie, van den druk van het privaatbezit bevrijd, zal een ontwikkelingshoogte bereiken waarbij haar tegenwoordige stand even nietig verschijnt als de manufaktuur bij de groote industrie van dezen tijd. Deze vlucht van de industrie zal de maatschappij een hoeveelheid produkten ter beschikking stellen, voldoende om de behoeften

van allen te vervullen. Desgelijks zal de landbouw, die ook door den druk van het privaatbezit en de versnippering van den bodem daarin belemmerd wordt, de reeds gemaakte verbeteringen en wetenschappelijke toepassingen zich eigen maken, tot geheel nieuwen bloei komen en de maatschappij een volkomen voldoende hoeveelheid produkten ter beschikking stellen. Op deze wijze zal de maatschappij produkten genoeg voortbrengen om de voortbrenging zoo te kunnen inrichten dat de behoeften van al haar leden bevredigd worden. De verdeeling van de maatschappij in verschillende, aan elkaar tegenovergestelde klassen, wordt hiermee overbodig.

Zij wordt evenwel niet alleen overbodig, zij is zelfs onvereinigbaar met de nieuwe maatschappelijke regeling. Het bestaan van de klassen is voortgekomen uit de verdeeling van den arbeid, en de verdeeling van den arbeid op de vroegere manier valt geheel weg.

Want om de industrie en landbouwproduktie op de aangeduide hoogte te brengen, zijn de mechanische en chemische hulpmiddelen niet voldoende. De vermogens der menschen die deze hulpmiddelen aanwenden moeten evenzeer in de vereischte mate ontwikkeld worden. Gelijk de boeren en manufaktuurarbeiders der 18e eeuw hun geheele levenswijze veranderden en zelfs geheel andere menschen werden toen zij bij de groote industrie werden betrokken, zoo zal het gemeenschappelijk bezorgen van de produktie door de geheele maatschappij en de daaruit gevolgde nieuwen groei van de produktie geheel andere menschen vereischen en ook voortbrengen. De gemeenschappelijke produktie kan niet gevoerd worden door menschen als de tegenwoordige, waarvan ieder aan een enkelen produktietak is onderworpen, aan hem geketend, door hem uitgebuit wordt, waarvan ieder slechts een enkelen aanleg op kosten van alle

andere heeft ontwikkeld, slechts één tak of slechts den tak van een tak der geheele produktie verstaat. Reeds de tegenwoordige industrie kan zulke menschen steeds minder gebruiken. De gemeenschappelijk en planmatig door de geheele maatschappij bezorgde produktie, zij althans vereischt menschen, wier aanleg naar alle kanten is ontwikkeld, die in staat zijn het geheele gebied der produktie te overzien. De door de machines reeds thans aangetaste verdeeling van den arbeid, welke van den één een boer heeft gemaakt, van den ander een schoenlapper, van een derde een fabrieksarbeider, van een vierde een beursspekulant, zal dus geheel verdwijnen. De opvoeding zal de jonge lieden het gansche stelsel der produktie snel kunnen doen doormaken, zij zal hen in staat stellen op de rij af van den eenen naar den anderen tak der produktie over te gaan, naargelang de behoeften van de maatschappij of hun eigen neigingen daartoe aanleiding geven.

Zij zal hun dus het eenzijdig karakter afnemen dat de tegenwoordige verdeeling van den arbeid een ieder opdringt. Op deze wijze zal de kommunistisch georganiseerde maatschappij haar leden de gelegenheid geven hun alzijdig ontwikkelden aanleg alzijdig toe te passen. Daarmee verdwijnen noodzakelijk ook de verschillende klassen. Zoodat de kommunistisch georganiseerde maatschappij aan den eenen kant met het voortduren van de klassen onvereinigbaar is en aan den anderen kant door haar inrichting zelf de middelen verstrekt om deze klasseverschillen op te heffen.

Hieruit volgt, dat de tegenstelling tusschen stad en land eveneens zal verdwijnen. Het beoefenen van den landbouw en van de industrie door dezelfde menschen, in plaats van door twee verschillende klassen, is reeds om geheel stoffelijke redenen een noodzakelijke voorwaarde van de kommunistische associatie. De versnip-

pering van de boerenbevolking over het land naast het samendringen van de industriele in de groote steden is een toestand, die bij een nog achterlijken staat van den landbouw en de industrie behoort, een belemmering tot alle verdere ontwikkeling, die reeds thans zeer voelbaar wordt.

De algemeene associatie van alle maatschappijleden voor de gemeenschappelijke en planmatige uitbuiting der produktiekrachten, de uitbreiding van de produktie zoodanig, dat zij de behoeften bevredigen kan, het ophouden van den toestand dat de behoeften van sommigen bevredigd worden op kosten van anderen, de volkomen vernietiging van de klassen en hun tegenstellingen, de alzijdige ontwikkeling der vermogens van alle maatschappijleden door de afschaffing van de tot dusver bestaande verdeling van den arbeid, door de afwisseling in de bezigheden, door de deelneming van allen aan de door allen voortgebrachte genietingen, door de versmelting van stad en land — dat zijn de voornaamste uitkomsten van de afschaffing van het privaatsbezit.

Eenentwintigste Vraag: Welken invloed zal de kommunistische regeling van de maatschappij op het gezin uitoefenen?

Antwoord: Zij zal de verhouding der beide geslachten maken tot een zuiver persoonlijke verhouding, die enkel den betrokken personen aangaat en waarmee de maatschappij zich niet te bemoeien heeft. Zij kan dat, aangezien zij het privaatsbezit afschaft en de kinderen gemeenschappelijk opvoedt en daardoor de beide grondslagen van het tegenwoordige huwelijk, de afhankelijkheid der vrouw van den man en der kinderen van de ouders door middel van het privaatsbezit, vernietigt. Hierin ligt ook het antwoord op het geschreeuw

van hoogzedelijke burgermensen tegen kommunistische vrouwengemeenschap. De vrouwengemeenschap is een verhouding die geheel bij de burgerlijke maatschappij behoort en thans in de prostitutie volledig bestaat. De prostitutie berust echter op het privaatsbezit en valt met hem weg. De kommunistische organisatie dus, inplaats van de vrouwengemeenschap in te voeren, heft haar volkomen op.

Tweeëntwintigste Vraag: Hoe zal de kommunistische organisatie staan tegenover de aanwezige nationaliteiten?

Antwoord: „De nationale afzonderingen en tegenstellingen der volken”, zegt het *Kommunistisch Manifest*, „verdwijnen meer en meer reeds met de ontwikkeling der bourgeoisie, met de handelsvrijheid, de wereldmarkt, de gelijkvormigheid der industriele produktie en van de daarbij behorende levensverhoudingen. De heerschappij van het proletariaat zal hen nog meer doen verdwijnen. Vereenigde aktie, ten minste van de beschaafde landen, is een der eerste vereischten tot zijn bevrijding. Naarmate de exploitatie van het eene individu door het andere opgeheven wordt, wordt de exploitatie van het eene land door het andere opgeheven. Met de tegenstelling van de klassen binnen de grenzen van het volk vervalt de onderlinge vijandschap der volken.” (*Bernstein*).

Drieëntwintigste Vraag: Hoe zal zij staan tegenover de verschillende godsdiensten?

Antwoord: „Is er diep inzicht voor noodig” — lezen wij in het *Kommunistisch Manifest* — „dat met de levensomstandigheden der mensen, met hun maatschappelijke verhoudingen, met hun maatschappelijk aanzijn, ook hun voorstellingen, beschouwingen en be-

grippen, met één woord: hun bewustzijn verandert?.... Toen de oude wereld haar ondergang naderde, werden de oude godsdiensten door den christelijken godsdienst overwonnen. Toen de christelijke ideeën in de 18e eeuw voor de *Verlichtings*-ideeën moesten wijken, streed de feudale maatschappij haar doodsstrijd met de toenmaals revolutionaire bourgeoisie. De ideeën van gewetens- en godsdienstvrijheid getuigden slechts van de vrije concurrentie op het gebied der wetenschap... De kommunistische revolutie is de radikaalste breuk met de overgeleverde eigendomstoestanden; geen wonder dat in haar ontwikkelingsgang het radikaalste met de overgeleverde ideeën gebroken wordt? ¹⁾. (Bernstein).

¹⁾ Dit beteekent intusschen niet, dat de godsdienst zooiets als „afgeschaft” of „verboden”, de gewetensvrijheid opgeheven zou worden. Het wil veeleer zeggen dat naarmate de kommunistische revolutie de onafhankelijkheid van den mensch van onnaspeurlijke en overmachtige invloeden op zijn lot bevrijdt, en de maatschappelijke gesteldheden niet meer staan tegenover den mensch als vreemde krachten, die in hem het gevoel van onzekerheid en afhankelijkheid wakker houden, naarmate hij als medewerkend lid der bewust en planmatig haar economische betrekkingen regelende maatschappij in werkelijkheid de eigen maker van zijn geluk wordt — niet meer enkel *wikt* maar ook *beschikt* — dat naarmate dit alles zich voordoet, ook de overblijfsels der verbeeldingen van bovenaardsche machten, die naar wil of willekeur de menschelijke lotgevallen regelen, anders uitgedrukt: van fantastische weerspiegelingen van zulke machten als godheden uit zijn brein verdwijnen en daarmee de tot aanbidding of aanroeping van bovenzinnelijke wezens stemmende godsdiensten zullen *afsterven*. Met de behoefte der individuen tot het aanroepen van bovenaardsche machten houdt echter ook de maatschappelijke behoefte aan zulke godsdiensten op omdat er geen bovenaardsche bemiddeling meer noodig is om den enkelen mensch den *maatschappelijke aard* van zijn bestaan en de daaruit voortkomende

Vierentwintigste Vraag: *Hoe onderscheiden zich de kommunisten van de socialisten?*¹⁾.

Antwoord. De zoogenaamde socialisten verdeelen zich in drie groepen.

De eerste groep bestaat uit aanhangers der Middeleeuwsche en aartsvaderlijke maatschappij die door de groote industrie, den wereldhandel en de door beide geschapen bourgeoisie maatschappij vernietigd geworden is en nog degelijks wordt vernietigd. Deze groep maakt uit de gebreken der tegenwoordige samenleving de gevolgtrekking dat de Middeleeuwsche en aartsvaderlijke maatschappij weer opgericht moet worden omdat zij van deze gebreken vrij was. Al haar voorstellen betreffen direkt of langs omwegen dit doel. Deze groep van *reaktionaire* socialisten zal ondanks haar voorgewende deelneming en heete tranen voor de ellende van het proletariaat, altijd door de kommunisten krachtig bestreden moeten worden. immers:

1e. streeft zij naar iets geheel onmogelijks;

2e. tracht zij de heerschappij van de aristokratie, van de gildenmeesters en manufakturisten met hun gevolg van absolute en feudale vorsten, ambtenaren, soldaten en priesters te herstellen, een maatschappij die wel vrij was van de misstanden der tegenwoordige, maar daarvoor minstens even vele andere fouten bevatte en niet

verplichtingen tegenover zijn medemenschen te doen beseffen, terwijl deze maatschappelijke verplichtingen hem veeleer door de nieuwe levensomstandigheden ieder oogenblik onmiddellijk aanschouwelijk worden gemaakt. (Noot van Bernstein).

¹⁾ Zooals uit het antwoord hierop blijkt, worden met „socialisten” in dit geschrift altijd de maatschappelijke hervormers bedoeld die zich plaatsen tegenover die tegenstanders van de kapitalistische maatschappij die haar omwenteling door de revolutionaire aktie van de arbeidersklasse beoogden. (Noot van Bernstein).

eens het vooruitzicht op de bevrijding der onderdrukten arbeiders door een kommunistische organisatie op te leveren;

3e. toont zij haar werkelijke bedoelingen telkens wanneer het proletariaat revolutionair en kommunistisch wordt, wanneer zij zich dan dadelijk met de bourgeoisie tegen de proletariërs verbindt.

De tweede groep bestaat uit aanhangers van de tegenwoordige maatschappij, bij wie de uit haar onvermijdelijk voortkomende euvelen vrees voor het voortbestaan van deze maatschappij hebben gewekt. Zij trachten dus de tegenwoordige maatschappij te handhaven, maar de met haar verbonden gebreken af te schaffen. Met dit doel stellen sommigen enkel welzadigheidsmaatregelen voor, en anderen grootsche hervormingsplannen die onder het voorwendsel de maatschappij te reorganiseeren, de grondslagen der bestaande maatschappij en daarmee de bestaande maatschappij in stand willen houden. Deze *bourgeois socialistes* zullen eveneens door de kommunisten voortdurend bestreden moeten worden, want zij werken voor de vijanden van de kommunisten en verdedigen de maatschappij welke de kommunisten juist ten val willen brengen.

De derde groep eindelijk bestaat uit de democratische socialistes, die op denzelfden weg als de kommunisten een deel der in vraag 18 aangegeven maatregelen willen, maar niet als overgangsmaatregel tot het kommunisme doch als maatregelen die voldoende zijn om de ellende weg te nemen, de gebreken der tegenwoordige maatschappij te doen verdwijnen. Deze *demokratische socialistes* zijn of proletariërs, die van de voorwaarden tot bevrijding van hun klasse nog niet het juiste begrip hebben, of zij zijn vertegenwoordigers der kleine burgers, van een klasse welke tot aan de verovering van

de democratie en van de daaruit volgende socialistische maatregelen in vele opzichten hetzelfde belang hebben als de proletariërs. De kommunisten zullen daarom in de oogenblikken van handelen zich met deze democratische socialistten hebben te verstaan, en in 't algemeen met hen voorloopig een zooveel mogelijk gemeenschappelijke politiek moeten voeren, zoo ver deze socialistten niet in den dienst van de heerschende bourgeoisie treden en de kommunisten aanvallen. Dat dit gezamenlijke optreden de gedachtenwisseling over de verschillen niet uitsluit, is duidelijk.

Vijfentwintigste Vraag: Hoe staan de kommunisten tegenover de andere politieke partijen van dezen tijd? ¹⁾

Antwoord: Deze verhouding is verschillend in de verschillende landen.

In Engeland, Frankrijk en België waar de bourgeoisie heerscht, hebben de kommunisten alsnog een gemeenschappelijk belang met de verschillende democratische partijen, en zelfs een grooter belang naarmate de demokraten in de thans overal door hen verdedigde socialistische maatregelen het doel der kommunisten naderen en hoe meer zij daarbij steunen op het proletariaat. In Engeland b.v. staan de uit arbeiders bestaande Charisten oneindig dichter bij de kommunisten dan de democratische kleine burgers of zoogenaamde radikalen.

In Amerika, waar de democratische staatsregeling is

¹⁾ Dat wil dus zeggen aan den vooravond van de revolutie van 1848. De groote maatschappelijke en politieke veranderingen die intusschen zijn voorgevallen, vereischen natuurlijk een daarmee overeenkomende wijziging in de toepassing van de grondgedachten in het antwoord op deze vraag. (Noof van Bernstein).

ingevoerd, zullen de kommunisten zich bij de partij moeten houden die deze staatsregeling tegen de bourgeoisie gebruiken en in het belang van het proletariaat wil toepassen, n.l. bij de agrarische hervormingspartij.

In *Zwitserland* zijn de radikalen, hoewel zelf een nog zeer gemengde partij, toch de eenigen met wie de kommunisten zich kunnen bemoeien, en onder die radikalen zijn de Waadlanders en die van Genève de meest vooruitstrevenden.

In *Duitschland* eindelijk moet de beslissende strijd tusschen de bourgeoisie en het onbepaalde koningschap nog komen. Daar echter de kommunisten niet eerder op den beslissenden strijd tusschen hen zelf en de bourgeoisie kunnen rekenen dan wanneer de bourgeoisie regeert, is het in het belang van de kommunisten de bourgeoisie zoo spoedig mogelijk aan de macht te helpen om hen zoodra mogelijk weer ten val te brengen.

De kommunisten moeten dus, tegenover de regeeringen, altijd voor de liberale bourgeois partij kiezen en alleen daarvoor zorgen dat zij niet deelnemen aan het zelfbedrog van de bourgeois of geloof schenken aan hun verleidelijke beloften van de heilzame gevolgen van de overwinning der bourgeoisie voor het proletariaat. De eenige voordeelen welke de overwinning van de bourgeoisie den kommunisten zal opleveren bestaan ten eerste in verschillende tegemoetkomingen die den kommunisten de verdediging, bespreking en verbreiding van hun beginselen en daarmee de vereeniging van het proletariaat tot een nauw verbonden, strijdvaardige en georganiseerde klasse verlichten, en vervolgens in de zekerheid dat, als heden de absolute regeeringen vallen, de strijd tusschen bourgeois en proletariërs morgen aan de beurt komt. Van dien dag af zal de partij-politiek der kommunisten dezelfde zijn als in de landen waar de bourgeoisie thans reeds regeert.

